

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

Дипломна робота
на здобуття першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
на тему:

**«Висвітлення російсько-української війни
2014–2022 рр. на уроках історії»**

студента IV курсу, групи СОІ–41
спеціальності 014.03 Середня освіта
(Історія)

Боринця Тараса Валерійовича

Керівник:

Королько Андрій Зіновійович

кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

Кобута Степан Йосифович

кандидат історичних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Окупація Криму: зміст та особливості.	7
РОЗДІЛ 2. Військові дії на сході України.	21
2.1. Події в Луганській та Донецькій областях.	21
2.2. Антитерористична операція і операція об'єднаних сил на сході України 2014–2021 рр.	25
РОЗДІЛ 3. Російське вторгнення в Україну 2022 року	41
3.1. Початок повномасштабної війни.	41
3.2. Вирівнювання фронту та наступ ЗСУ.	56
РОЗДІЛ 4. Методичні аспекти висвітлення російської агресії на уроках історії як вияв реалізації громадянської компетентності	60
4.1. Поради при розмові з дітьми.	60
4.2. Алгоритм пошуку інформації про російсько-української війни 2014–2022 рр. для роботи на уроках історії.	63
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність дипломної роботи. Основним принципом побудови і розвитку держави як повноцінного члена світової спільноти є національно-патріотичне виховання. На фоні військової агресії, патріотичні почуття залишаються основним зміцнюючим чинником українського суспільства. Зараз як ніколи відчутно, наскільки від широкого патріотичного почуття залежить міцність та сила Української держави.

Проблема російсько-української війни є надзвичайно актуальною після повномасштабного вторгнення північно-східного сусіда 24 лютого 2022 р. Але відомо також, що відлік цієї огидної війни розпочався ще у лютому 2014 р. після анексування Росією Крим. Після цього на сході України почалася збройна конфронтація між українською армією та проросійськими силами і російськими регулярними військовими частинами, яка якраз переросла у повномасштабну російсько-українську війну. Цей збройний конфлікт призвів до великої кількості загиблих, поранених та внутрішньо переміщених осіб, а також до значних матеріальних збитків.

Російсько-українська війна також має геополітичне значення, після чого вона стала причиною загострення відносин між Росією та Західним світом. Європейські країни та США ввели санкції проти Росії через її дії в Україні, що призвело до зниження економічного потенціалу Росії та зниження її відносин з багатьма країнами.

Війна також має значний вплив на саму Україну. Вона постраждала від руйнування інфраструктури, зруйнованих економічних зв'язків та соціальних проблем. Велика кількість людей була змушена залишити свої домівки та шукати притулок в інших частинах країни або за її межами.

Актуальність досліджуваної теми пов'язана з проблематикою правильного всебічного висвітлення та величезними масивами інформації.

Мета дипломної роботи – висвітлити основні складові російсько-української війни 2014–2022 рр. на уроках історії. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- розкрити перебіг подій щодо окупації російськими військами Криму в 2014 р.;
- простежити події щодо встановлення проросійської влади у Луганській і Донецькій областях на початку збройного конфлікту;
- охарактеризувати антитерористичну операцію на сході України;
- висвітлити події, пов’язані з початком повномасштабного російського збройного вторгнення в Україну у лютому 2022 р.;
- проаналізувати перебіг повномасштабної російсько-української війни;
- подати методичні рекомендації для школярів щодо роз’яснення поняття «війна» як складової реалізації громадянської компетентності;
- запропонувати методичний підбір інформації з висвітлення російсько-української війни 2014–2022 рр. на уроках історії.

Об’єктом дипломної роботи виступає російсько-українська війна 2014–2022 рр.

Предметом дипломної роботи є розкриття основних подій російсько-української війни 2014–2022 рр., а саме захоплення ворогом Криму і східних регіонів України, проведення АТО/ООС, повномасштабне вторгнення північно-східного сусіда 24 лютого 2022 р., та методичні аспекти викладення цього матеріалу на уроках історії як вияв реалізації у школярів громадянської компетентності.

Хронологічні рамки дипломної роботи окреслюють період 2014–2022 р. Нижня межа дослідження обумовлена вторгненням російських військ у Крим у лютому 2014 р. і його окупацією та початком військових дій на сході України. Верхня межа – 2022 р. – початок повномасштабної російсько-української війни.

Географічні межі дослідження окреслені територією окремих регіонів України, де відбувається українсько-російське військове протистояння.

Методологічна основа дипломної роботи базується на використанні загальнонаукових принципів об'єктивності, системності, історизму, всебічності, за допомогою яких було здійснено дослідження російсько-української війни 2014–2022 р. У роботі було використано загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких: аналіз, синтез, історіографічний аналіз, індукція, дедукція, класифікація та типологізація, історико-порівняльний та історико-системний методи.

Ступінь наукової розробки проблеми. Науковою базою написання роботи став масив інформації про події з різних джерел висвітлення війни. Зокрема дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених-істориків, журналістів, психологів, періодичні видання, газети та журнали, енциклопедичні та публіцистичні статті та відеоматеріали.

Важливий аспект інформації випущений міститься у працях А. Чеха, Ю. Руденко, І. Родіна, В. Муліка, С. Жадана, Ю. Андруховича, С. Андрухович, та інших.

Наукова новизна отриманих результатів дипломної роботи зумовлена сукупністю поставлених завдань та засобами їх розв'язання. У роботі:

уперше:

- систематизовано відомості про основні етапи російсько-української війни;
- здійснено роз'яснення поняття «війна» як складової реалізації громадянської компетентності на уроках історії;

удосконалено:

- відомості про початок загарбання Криму російськими окупаційними військами;
- тезу про несправедливу, загарбницьку війну рф по відношенню до України;

отримали подальший розвиток:

- вивчення повномасштабної російсько-української війни;

– розширення світогляду школярів про цю війну як несправедливу і загарбницьку з боку рф.

Практичне значення отриманих результатів роботи полягає в тому, що матеріали дослідження можуть бути використані у науково-дослідницькій (при підготовці праць з історичного напрямку), навчальній (для підготовки підручників, навчально-методичних посібників з вивчення військових збройних конфліктів; організації військово-патріотичних заходів у рамках позаурочної та позашкільної роботи з учнівською молоддю), громадській (для проведення круглих столів, інших заходів з питань обговорення російсько-української війни) роботі.

Структура дипломної роботи зумовлена постановкою мети та завданнями дослідження і складається зі вступу, чотирьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків. Основний обсяг роботи становить 70 сторінок, загальний – 87 сторінок.

РОЗДІЛ 1

Окупація Криму: зміст та особливості

20 лютого 2014 року розпочалася спецоперація, проведена Російською Федерацією, із застосуванням захоплення Криму. Ця дата настала за три дні до завершення зимової Олімпіади в Сочі, яка тривала з 7 по 23 лютого 2014 року. Однак саме 27 лютого стало очевидним початок окупації для тих, хто перебував у Криму в той час. Саме вранці цього дня на вулицях Криму з'явилися російські військові і бронетехніка, і будівлі кримського уряду та парламенту автономії були захоплені. Пам'ять про 27 лютого 2014 року як початок окупації збереглася в пам'яті людей, які перебували в Криму, через самі ці події.

У період з 18 по 20 лютого 2014 року увага громадян України та міжнародної спільноти була спрямована на заходи, які розгорталися на Євромайдані в Києві. Протестувальники, виступаючи проти політичних дій президента України Віктора Януковича, були жорстоко розстріляні силовими структурами, в результаті чого загинули понад 100 активістів, відомих як «Небесна Сотня». Ці події привернули увагу всього світу.

21 лютого 2014 року Янукович покинув Київ, а через кілька днів був евакуйований з території військово-морської бази Чорноморського флоту Російської Федерації в Севастополі (Камишова бухта) на великому десантному кораблі «Азов» до Росії. Спочатку він був доставлений до Новоросійської, а потім до Ростової. Разом з Януковичем були перевезені кілька вантажних автомобілів, які майно Януковича з його резиденції «Межигір'я» міста поблизу Києва, включаючи значну суму грошей у доларах.

22 лютого 2014 року Верховна Рада України прийняла рішення про посаду Віктора Януковича повноважень президента України. В результаті цього рішення 22 лютого 2014 року в Україні сталася нова політична ситуація. Олександр Турчинов обраний новим головою Верховної Ради, а Арсен Аваков призначений виконувачем обов'язків міністра внутрішніх справ [7, с. 8].

7 квітня 2014 року терористичні сили, належні до Головного розвідувального управління Генерального штабу Збройних сил Російської

Федерації, захопили телерадіопередавальний центр на горі Карачун поблизу міста Слов'янськ у Донецькій області. Цей акт призвів до виключення українських телерадіоканалів і запуску трансляції російських цифрових телеканалів.

Протест 3 травня того ж року десантні війська Збройних сил України відновили контроль над телевізійною кампанією на горі Карачун і здійснили посилене патрулювання цього стратегічного об'єкта. минулого травня та червня 2014 року проросійські бойовики намагалися регулярно штурмувати гору та обстрілювали її, через її висоту над містом та розташування телерадіовежі на ній, яка надавала їм контроль та вплив [7, с. 2].

Додамо, що протягом усіх цих днів на Майдані Незалежності в Києві щодня проводилися прощання із загиблими. Це створювало додаткові почуття напруження в країні. Керівні посадові особи адміністрації президента, уряду, служби безпеки, міністерств оборони, внутрішніх справ та генеральної прокуратури були або розбіглися, або були деморалізовані.

Таким чином, у верхівці державного управління протягом цих днів практично не проводилася робота, поки не був сформований новий апарат управління. Саме на такому емоційному, політичному та управлінському фоні розпочалася спецоперація, яку провадили Головне розвідувальне управління Міністерства оборони РФ (відомо як ГРУ) та Федеральна служба безпеки РФ (ФСБ), з призначення окупації Кримського півострова [3, с. 9].

23 лютого 2014 року згідно з Конституцією Олександр Турчинов офіційно вступив на посаду виконувача обов'язків Президента України. 24 лютого призначено нову голову Служби безпеки. 27 лютого 2014 року парламент визнав Арсенія Яценюка на посаді прем'єр-міністра України та сформував новий уряд. Також у цей день з'явився виконувач обов'язків міністра оборони [4, с. 21].

20–23 лютого 2014 року з направленням направлення охорони військових частин Чорноморського флоту Росії (ЧФ РФ) в інших регіонах Криму, зокрема поряд із Сімферополем (в селищі Гвардійське) та у Феодосії, частини морської

піхоти були спрямовані для забезпечення безпеки. Крім того, з Тольятті до Криму була направлена окрема бригада спецназу Головного розвідувального управління Генштабу Збройних сил Російської Федерації (ГРУ) з надання охорони одного зі стратегічних об'єктів [3, с. 18].

23 лютого 2014 року в Севастополі, який фактично перейшов під контроль Російської Федерації, відбувся мітинг, під час якого був обраний «народний мер», а також створені «загони самооборони». Того ж дня в Сімферополі почали формувати загони «кримської самооборони». Відомо, що 23 лютого 2014 року завершилася зимова Олімпіада в Сочі, після чого кораблі Чорноморського флоту РФ, що забезпечили безпеку під час Олімпіади, рушили з моря до Новоросійська. Наступного дня, 24 лютого 2014 року, російські бронетранспортери (БТР) повністю заблокували в'їзди до Севастополя. Це стало початком окупації Криму, залишившись саме в Севастополі, заснований штаб Чорноморського флоту Росії, основний корабельний склад та морська піхота, згідно з договором з Україною.

24 лютого 2014 року «олімпійська» ескадра Чорноморського флоту РФ у Новоросійську забрала на борт частини спецназу повітряно-десантних військ (ВДВ) та морської піхоти разом з бойовою технікою, з метою окупації Криму. Після цього ескадра вирушила в напрямку Севастополя.

У районі Сочі–Новоросійський час проведення зимової Олімпіади знаходилися наступні кораблі:

Ракетний крейсер «Москва» - вирушив з Севастополя 3 лютого 2014 року.

СКР (сторожовий корабель, фрегат) «Сметливий» – вирушив з Севастополя 3 лютого 2014 року.

МПК (малий протичовновий корабель, корвет) «Александровець» – вирушив з Севастополя 4 лютого 2014 року.

МПК (малий протичовновий корабель, корвет) «Муромец» – вирушив з Севастополя 4 лютого 2014 року.

МТЩ (морський тральщик) «Ковровец» – вирушив з Севастополя 4 лютого 2014 року.

МТЩ (морський тральщик) «Турбініст» – вирушив з Севастополя 4 лютого 2014 року.

СРЗК (середній розвідувальний корабель) «Приазов'є» - вирушив з Севастополя 4 лютого 2014 року [3, с. 11].

Під час спецоперації з окупації Криму в Чорному морі знаходилося 9 великих десантних кораблів (БДК). Склад ескадри включав:

5 великих десантних кораблів Чорноморського флоту: «Саратов» (№150), «Ніколай Фільченков» (152), «Новочеркаськ» (142), «Ямал» (156), «Азов» (151); 2 великих десантних корабля Балтійського флоту РФ: «Калінінград» (102), «Мінськ» (127);

2 великих десантних корабля Північного флоту РФ: «Оленегорський гірник» (112), «Георгій Побєдоносєць» (016).

Ці кораблі забезпечували військовий контингент РФ у пункті базування ВМФ РФ у Тартусі (Сірія) та доставляли військову техніку сирійського режиму Б. Асада з військово-морської бази ЧФ РФ у Новоросійську [3, с. 19].

Дійсно, в Чорному морі знаходилися 9 кораблів Чорноморського флоту, що базуються в Новоросійській військово-морській базі, а також 8 кораблів берегової охорони Прикордонної служби ФСБ РФ.

25 лютого 2014 ескадра Чорноморського флоту РФ повернулася до Севастополя після завершення Олімпіади і доставила з Новоросійськи кілька тисяч десантників із озброєнням. Серйозність ситуації свідчила про те, що на Чорноморському флоті РФ у Севастополі готували списки членів сімей для можливої евакуації, а підрозділи морської піхоти були підвищені в готовності.

Також 25 лютого 2014 року до Криму прибув підрозділ спецназу ГРУ Генштабу ЗС РФ з Ульяновська, що свідчило про зростання напруженості ситуації в регіоні.

26 лютого 2014 року в Криму прибула перша група Кубанського козацького війська, що є офіційними воєнізованими утвореними РФ. Ця делегація, складена з 50 осіб, отримала запрошення від спілки козацтва Криму. Мобілізація козаків на території Криму була проведена край швидким

способом, зайнявши всього дві роки. Прикордонники України намагалися перешкодити в'їзді делегації, проте тимчасово врегулювали представників кримських козаків, які прибули на переговори [14, с. 7].

28 лютого 2014 року Кубанське козацьке військо, що базується в Краснодарському краї РФ, офіційно висловило свою підтримку російському населенню Криму. У цей період було оголошено, що в Криму присутня 1 тисяча козаків, проте фактично їх кількість сягала до 6 тисяч осіб. Відомо, що кожен козак отримував плату розміром 1000 рублів на день свого перебування в Криму [18, с. 43].

Головним мотивом завезення значної кількості кубанських козаків до Криму була недостатня чисельність та недієздатність місцевих проросійських організацій, зокрема партії «Русское единство» Сергія Аксьонова, для організації масових заходів. Урочисті збори під кримським парламентом відбулися 26 лютого 2014 року, на яких зібралися тисячі прихильників кримськотатарського Меджлісу з наданням запобіжних заходів щодо прийняття сепаратистських рішень депутатами. На противагу їм також було присутні кілька тисяч прибічників партії «Русское единство».

Організаторами виступу були Рефат Чубаров, глава Меджлісу, і Сергій Аксьонов, колишній лідер «Русского единства» і фактичний глава республіки. Під час події сталися два смертельні випадки, причиною яких було погіршення стану здоров'я літніх людей, а не кримінальні дії [13, с. 38].

Після окупації Криму виникла «справа 26 лютого», яка призвела до порушення кількох десятків кримінальних справ проти кримських татар, включаючи заступника голови Меджлісу Ахема Чийгоза [12, с. 19].

26 лютого 2014 року міністр оборони РФ Сергій Шойгу оголосив про проведення заходів із забезпечення безпеки об'єктів Чорноморського флоту в Криму. Того самого дня, за розпорядженням президента РФ, була оголошена перевірка бойової готовності військ Західного військового округу, 2 армії Центрального військового округу та командування повітрянодесантних військ.

У рамках перевірки, яка тривала з 25 по 27 лютого 2014 року, було залучено близько 150 тис. військових, приблизно 90 літаків, понад 120 вертольотів, до 880 танків, понад 1200 одиниць військової техніки, а також близько 80 кораблів і суден. У той самий час, в Ялті вже в 23-й раз проходив щорічний міжнародний туристичний ярмарок під назвою «Крим. Курорти. Туризм. 2014». Цей захід, що зібрав до 15 тис. учасників, включав туристичні агенції, готелі, санаторії, круїзні та авіаційні компанії, ресторани та інші суб'єкти туристичного бізнесу з різних країн. 26 лютого 2014 року, в рамках ярмарку, також відбувся III Міжнародний Чорноморський туристичний форум, присвячений спільному розвитку туристичних продуктів країни, що належить Організації Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС) [16, с. 3].

У той же 26 лютого в рамках форуму відбулося ще одне важливе міжнародне засідання - засідання робочої групи з туризму ОЧЕС, в якому взяли участь дипломати та представники туристичних міністерств з країни-учасниці. Під час зустрічі обговорювалися питання щодо розвитку різних видів туризму, зокрема оздоровчого, культурного, круїзного, винного тощо. У той самий час у Сімферополі відбувся великий мітинг парламенту біля Кримської автономії, існували напружені процеси в Севастополі, які були згадані раніше, але не було виявлення посиленої кризової ситуації. Ніхто не міг передбачити, що цей день стане останнім мирним, і наступного ранку все оцінюється в новій реальності.

У ніч з 26 на 27 лютого 2014 року неідентифікованою розвідувально-диверсійною групою, одягненою у військову форму без розпізнавальних знаків (відомих як «зелені чоловічки»), були захоплені будівлі Верховної Ради та Ради міністрів Автономної Республіки Крим у місті Сімферополь. [2, с. 32].

Операцію захоплення будівель Верховної Ради та Ради міністрів АР Крим Сім уферополі виконали військовослужбовці 45-го окремого полку спецпризначення повітряно-десантних військ РФ, що входять до відповідності Західного військового округу. Варто зазначити, що вони також були залучені до екстремістських акцій на сході України в квітні 2014 року, що включали захоплення органів місцевої влади та будівництво силових структур.

Наприклад, вони взяли участь у захопленні адміністративних будівель у місті Слов'янську, що знаходяться в Донецькій області.

27 лютого 2014 року вранці, коли отримав фотографії військових броньованих машин у Сімферополі, я швидко впізнав їх як російські бронемашини типу «Тигр», які використовувалися військовим спецназом РФ. Це свідчило про те, що «зелені чоловічки» насправді були російськими військовими. Олексій Клименко згадує цей день [31, с. 34].

Крім орський флот РФ дійсно не мав такої техніки на озброєнні в Криму. Тому її могли доставити на півострів зовнішнім шляхом, наприклад, на десантних кораблях до Севастополя або літаками на військовий аеродром у селищі Гвардійське біля Сімферополя.

Також 27 лютого 2014 року, у присутності цих військових, відбулася сесія парламенту Криму, під час якого уряд Криму змушено піти у відставку було. За порушення законодавства України, на посаду голови Ради міністрів Криму було призначено Сергія Аксьонова, лідера партії «Русское единство» [4, с. 23].

27 лютого 2014 року депутати кримського парламенту прийняли постанову про проведення референдуму щодо статусу Криму, яка вперше була запланована на 25 травня 2014 року. Однак це рішення було прийнято з порушенням законодавства України, без проведення місцевих референдумів з питань територіальної цілісності держави не передбачено.

Того ж 27 лютого 2014 року вранці, «зелені чоловічки», тобто війська Російської Федерації, встановили блокпости на Перекопському перешийку та півострові Чонгар, що з'єднали Крим з материковою Україною. Разом з російськими військовими їх охороняли козаки.

27 лютого 2014 року, на блокпостах у Криму, поміж російськими військовими і козаками, з'явилися співробітники спеціального підрозділу МВС України під назвою «Беркут». Цей підрозділ повідомляє про свою частку в національних подіях, що відбулися на Майдані Незалежності в Києві з 18 по 20 лютого 2014 року. Після цих подій «Беркут» був розформований, а його вернулися на територію Криму.

Того ж дня Міністерство оборони Російської Федерації оголосило про початок масштабної передислокації з'єднань та військових частин Західного та Центрального військових округів. Відомості про конкретні райони та завдання не надавалося, зазначалося, що командири з'єднань отримують розпорядження від офіцерів Генерального штабу Збройних сил РФ після отримання відповідних пакетів [17, с. 32].

28 лютого 2014 року корабель «Івановець» (954) Чорноморського флоту РФ, був заблокований вихід з Балаклавської бухти, де знаходилися кораблі морської прикордонної охорони України. Також спецназом РФ був відточений район розташування військової частини морських прикордонників України в Балаклаві.

Того ж дня, з міста Севастополь та аеродрому ЧФ РФ «Гвардійське», що неподалік від Сімферополя, почався рух колони бронетехніків, у тому числі бронемашини «Тигр» та інших раніше невідомих військових частинах РФ у Криму. Російський військовий спецназ захопив аеропорти «Сімферополь» та «Бельбек» у місті Севастополь.

У цей же день 11 російських бойових вертольотів Мі-24 незаконно ввірвалися в повітряний простір Криму з боку Росії, а 8 російських військово-транспортних літаків ІЛ-76 приземлилися на аеродромі ЧФ РФ у місті Гвардійському біля Сімферополя, не виконавши перед цим кількість домовленостей з Державною прикордонною службою України [4, с. 23].

1 березня 2014 року Сергій Аксьонов, який незаконно утворив голову ради міністрів Криму, взяв під контроль силові структури на півострові та звернувся за допомогою президента Росії. Він оголосив, що дані референдуму щодо статусу Криму будуть перенесені з 25 травня на 30 березня [3, с. 28].

березня 2014 року президент Російської Федерації звернувся до Раді Федерації з проханням про дозвіл на використання російських військових із зазначенням «стабілізації суспільно-політичної ситуації» в Україні. Запит був задоволений Радою Федерації. Того ж дня два великі десантні кораблі Балтійського флоту Російської Федерації, «Калінінград» (102) і «Мінськ» (127),

з десантниками і технікою з Новоросійська, ввійшли до Севастополя. Також 1 березня 2014 року Феодосійський затока і Феодосійський порт були перекриті ракетним кораблем на повітряній подушці Чорноморського флоту Російської Федерації (на складі Чорноморського флоту РФ налічується два таких судна: «Бора» і «Самум») [78, с. 12].

У цей же день до Севастополя прибули два великі десантні кораблі Російського Балтійського флоту – «Калінінград» та «Мінськ», з десантниками та військовою технікою з Новоросійська. Також, 1 березня 2014 року російські війська захопили колишній військовий аеродром у Джанкої на Північному Криму. 2 березня 2014 року до Севастополя прибули два великі десантні кораблі Північного флоту Російської Федерації - «Оленегорський гірник» та «Георгій Победоносець», з десантниками та технікою на борту, які прибули з Новоросійська.

В цей же день сталося захоплення будівлі представництва Президента України в Криму, блокування батальйонів морської піхоти ВМС України у Феодосії та Керчі, а також гарнізону бригади берегової оборони ВМС України в селі Перевальне. Крім того, були захоплені штаби Азово-Чорноморського регіонального управління та Сімферопольського прикордонного загону Прикордонної служби України.

3 березня 2014 року кораблі та допоміжні судна Чорноморського флоту Російської Федерації заблокували вихід із Севастопольської бухти, з плануванням запобігання можливому виходу в море кораблів ВМС України або входу в порт флагмана ВМСУ – фрегата «Гетьман Сагайдачний» (U130). Започатковано блокування всіх військових частин України, розташованих у Криму, що тривало до 25 березня 2014 року [9, с. 78].

Командувач Чорноморського флоту Російської Федерації, адмірал Олександр Вітко, виставив ультиматум українським військовим. Він вимагав, щоб до 5 років ранку 4 березня 2014 року вони здавалися. В іншому випадку російські військовослужбовці загрожували штурмом підрозділів та частин

Збройних Сил України по всьому Криму. Цей ультиматум був сповнений особовому складу українських військових частин.

Того ж дня російський спецназ захопив прикордонний пункт пропуску на Керченській поромній переправі та Керченський морський прикордонний загін.

У той же день штаб Військово-морських сил України та кілька українських військових частин у Севастополі були атаковані. В результаті цього нападу два офіцери Севастопольської бригади тактичної авіації Збройних Сил України на аеродромі «Бельбек» отримали травми.

Того ж дня російські військові здійснили блокаду військової частини в Бахчисараї. Крім того, кораблі Чорноморського флоту Російської Федерації заблокували український корвет «Тернопіль» і корабель управління «Славутич» у Севастопольській бухті. Представник Чорноморського флоту РФ звернувся до командування авіаційної частини в Бельбеку з вимогою перейти на бік «кримської влади» [18, с. 22].

На прес-конференції, яка відбулася 4 березня 2014 року, Володимир Путін повідомив, що об'єкти ЗСУ (Збройних Сил України) заблоковані місцевими силами самооборони, а не російськими військовими.

На наступний день, 5 березня 2014 року, міністр оборони Російської Федерації Сергій Шойгу категорично заперечив наявність російських військових у Криму [4, с. 23].

В цей же день військовослужбовці Російської Федерації заблокували вісім підрозділів Державної прикордонної служби України. Були пошкоджені об'єкти зенітно-ракетного полку в місті Севастополь.

Того ж дня, на блокпостах на в'їзді до Криму було відмовлено в пропуску військових спостерігачів Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ). Місію спостерігачів склали представники 15 країн ОБСЄ.

У місті Сімферополь «кримська самооборона» заблокувала представницю ОБСЄ з питань свободи слова Дуню Міятович, яка зустрічалася з редакторами кримських ЗМІ та громадськими активістами [13, с. 18].

5 березня 2014 року, п'ять кораблів десанту з Військово-морських флотів Російської Федерації повернулися до Севастополя з чергового рейсу до Новоросійської. Ці кораблі включали в себе десантні судна «Мінськ» (127) та «Калінінград» (102) Балтійського флоту, «Оленегорський гірник» (112) та «Георгій Побєдоносєць» (016) Північного флоту, а також «Азов» (151).) з Чорноморського флоту. З кожного корабля було висаджено не менше 300 військовослужбовців та 20 одиниць автомобільної техніки. З БДК «Азов» було висаджено 7 одиниць БТР-80 та протитанкові комплекси «Штурм» [41, с. 223].

У межах Чорного моря, біля входу в озеро Донузлав на західному узбережжі Кримського півострова, де розташована база Військово-морських сил України, було помічено кілька кораблів Чорноморського флоту Російської Федерації. Серед них були ракетний крейсер-флагман «Москва», судно фізичного контролю полів СФП-183, малий ракетний корабель (корвет) «Штиль» та ракетний катер типу «Молнія», які контролювали вихід з озера Донузлав.

6 березня 2014 року, поблизу міста Євпаторія біля входу в озеро Донузлав, були підірвані та затоплені базові кораблі Військово-морських сил України, Чорноморським флотом Російської Федерації (БПК) «Очаків» та рятувально-буксирне судно «Шахтар», які належали до складу Чорноморського флоту Росії. Це було зроблено з планування блокування фарватеру та запобігання виходу українських кораблів до міста Одеса [41, с. 9].

На 7 березня 2014 року в Криму військами Російської Федерації були захоплені всі адміністративні будівлі, шляхи в'їзду на півострів були перекриті, а пункти дислокації Військово-морських сил України та інші військові гарнізони були заблоковані. За допомогою військових кораблів Російської Федерації було переміщено на півострів приблизно 10 тисяч військових і техніки, включаючи мобільні берегові протикорабельні ракетні комплекси (БРК) «Бастіон» [2, с. 13].

В цей день тривала активна передача Військової Російської Федерації через захоплення Керченської поромної переправи. 18 вантажівок з

військовослужбовцями РФ прибули в район мису Чауда на узбережжі Феодосійської затоки між Феодосією та Керчу та розгорнули польовий табір на території українського військового полігону для прийому поповнення морем з десантного корабля.

Того ж дня в будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим, яка перебувала під охороною російських військових, відбулося позачергове засідання кримського парламенту, де було прийнято рішення про проведення референдуму 16 березня (тобто через 9 днів). Крім того, було прийнято постанову про включення Криму до відповідності Російської Федерації як суб'єкта Російської Федерації [40, с. 23].

На позачерговому засіданні Севастопольської міської ради прийнято аналогічне рішення про включення Севастополя до відповідності Російської Федерації як суб'єкта РФ.

7 березня 2014 року, перед початком штурму командування оперативної групи українських військово-повітряних сил у Криму російськими військовими в Севастополі, козаки знесли ворота бази, ввійшовши туди на вантажівках.

8 березня 2014 року 100 осіб з так званої «самооборони Криму», разом з козаками та російськими військовими, прибули до військового комісаріату в м. Сімферополь у трьох автобусах, зброєю, бронежилетами та раціями, і встановили гранатомети на всіх поверхах [17, с. 29].

Цим загоном «самооборони» керував генерал у відставці, який називав себе радником кримського уряду. Того ж дня російські військові захопили український прикордонний пропускний пункт Щолкіно на місі Казантип.

9 березня 2014 року, у селищі Чорноморське, російські військовослужбовці захопили українську прикордонну заставу. 10 березня 2014 року російські військові захопили ракетну частину в с. Чорноморському і військовому частини в м. Бахчисараї. 13 березня 2014 року російські військові та члени «кримської самооборони» заблокували територію збройної бази в Інкермані (Севастополь).

14 березня 2014 року відбувся штурм підрозділу Служби зовнішньої розвідки України в Алушті. Того ж дня, з Керчі вглиб півострова, рухалася колона військової техніки РФ, у складі якої були зафіксовані великокаліберні гармати.

14 березня 2014 року, з Керченської поромної переправи, вглиб Криму пройшов залізничний ешелон з 14-ма зенітно-ракетними комплексами (ЗРК) «С-300 ПМУ».

Так, 16 березня 2014 року було проведено референдум щодо статусу Криму. Проте варто зазначити, що призначення цього референдуму та його проведення були затверджені українським законодавством. Українське законодавство не проводить проведення місцевих референдумів щодо змін кордонів України, а такі зміни вимагають всеукраїнського референдуму.

Погано на це, референдум було проведено, проходячи повз закони та процедури, встановлені в Україні. Результатом референдуму було заявлено про велику підтримку виокремлення Криму з України та приєднання до Російської Федерації [2, с. 89].

Інформація про склад «міжнародних спостерігачів» на референдумах в Криму була об'єктом дискусій і критики. Деякі представники міжнародного співтовариства відмовилися визнавати законність цього референдуму та його результатів через незаконність його проведення та іншого міжнародного перегляду.

Щодо високого відсотка голосів «за» на референдумах, необхідно врахувати контекст, в якому він відбувся. Проведення референдуму в умовах наявності великої кількості російських військовослужбовців, обмеження свободи слова та права на вільний вибір для деяких груп населення, а також у міжнародному нагляді викликали сумніви щодо його легітимності та об'єктивності.

Результати референдуму, заявлені офіційно, не отримали всеосяжної міжнародної підтримки і не були визнані багатьма країнами та міжнародними організаціями. Офіційні позиції України, Європейського Союзу та багатьох

інших країн полягали в невизнанні результатів референдуму та в подальшому вважанні анексії Криму незаконною [38, с. 111].

Події, які ви описуєте, стосуються анексії Криму Російською Федерацією у 2014 році. Фактично, 18 березня 2014 року Президент Росії Володимир Путін підписав договір про прийняття Криму відповідно до Російської Федерації. Цей договір пізніше ратифікований російським парламентом і набув чинності.

Унаслідок анексії Криму було запроваджено різні символи та вшанування, які підтримували цей акт, зокрема медаль «За повернення Криму» Міністерства оборони Росії.

Щодо інформації про українських військовослужбовців, які не залишили Крим, і збільшення списків Чорноморського флоту РФ, варто зазначити, що ці дані вимагають додаткового підтвердження та перевірки, потім ці події були складні та хаотичні, і інформація може бути розбіжною.

Анексія Криму спричинила гостру реакцію та засудження з боку багатьох країн і міжнародних організацій. Вони вважають цей акт порушенням міжнародного права та суверенітету України. Багато країн не визнають анексію і продовжують оцінювати українську територію Криму, поки не буде досягнуто мирового розв'язку конфлікту [41, с. 223].

Отже, у 2014 р. відбулося насильницьке зайняття збройними силами РФ під безпосереднім керівництвом політичної влади країни-агресора території Кримського півострова. Цей акт здійснений з грубим порушенням українського та міжнародного законодавства. Початком окупації Криму слід вважати 19–20 лютого 2014 р., коли збройними силами РФ були вперше застосовані вперше застосовані людські та матеріальні засоби. А 24 лютого ці дії переросли в повномасштабне збройне вторгнення на території України. При цьому російська окупаційна влада усіяко намагалася заперечити участь військових своєї держави у зазначених діях, незграбно маскуючи їх та спотворюючи інформацію про події через впливові не лише в Україні та РФ, але й у світі, підконтрольні Кремлю пропагандистські ЗМІ.

РОЗДІЛ 2

Військові дії на сході України.

2.1. Події в Луганській та Донецькій областях.

У березні-травні 2014 року в Україні дійсно відбулася серія мітингів і акцій, відомих як «Російська весна» (рос. «Русская весна»). Ці дії проходили в різних містах східних, центральних і південних регіонів країни. Головною причиною протестів стали події Євромайдану та анексія Криму Росією.

Учасники акцій виступали під російськими прапорами і з проросійськими гаслами. Їхні вимоги охоплювали широкий спектр, включаючи перехід до федеративного устрою України та вимоги визначення території України, повторення «Кримського сценарію» з входженням до складу Росії. У деяких акціях взяли участь не тільки місцеві жителі, але й активісти, які були привезені з Росії.

Найбільші мітинги відбулися в містах, таких як Донецьк, Луганськ, Харків, Одеса, Дніпропетровськ, Запоріжжя. Часто такі дії переростали у сутички з проукраїнськими мітингами, які проходили в ті самі дні під українськими прапорами й на підтримку територіальної цілісності України.

На жаль, внаслідок цих подій сталося насильство, і 13 березня 2014 року на проукраїнському мітингу в Донецьку був вбитий активіст Дмитро Чернявський з Донеччини, що став першою смертю в конфлікті на сході України.

11 березня 2014 року в.о. міністр оборони України Ігор Тенюх заявив про розгортання груп російських військ у Криму та навчання біля східних кордонів України. За його заявою чисельність цієї групи становила 220 тисяч військовослужбовців.

Також було відомо, що лише 6 тисяч із загального складу Сухопутних військ України, які становили 41 тисячу осіб, були готові до бойових дій. Це свідчило про відносну неспроможність української армії протистояти російській військовій загрозі [18, с. 43].

11 березня 2014 року в. о. міністр оборони України Ігор Тенюх дійсно заявив про розгортання груп російських військ у Криму та навчання біля східних кордонів України. Він завершено про те, що чисельність цих груп становила 220 тисяч військовослужбовців. У той же час було відомо, що лише 6 тисяч осіб зі складу Сухопутних військ України були готові до бойових дій, хоча загальна чисельність цих військ становила 41 тисячу осіб. Це свідчило про незадовільний стан української армії та її відносну неспроможність протистояти російській військовій загрозі.

Також стенограма засідання Ради національної безпеки і оборони (РНБО) України від 28 лютого 2014 року, яка була орієнтована на лютий 2016 року, підтвердила ці дані. У цій стенограмі Ігор Тенюх доповів про незадовільний стан української армії та загрозу, яку становили російські війська. Зазначалося, що Україна могла зібрати лише 5 тисяч військовослужбовців, тоді як Росія вже мала значні військові сили, сконцентровані на певних напрямках, зокрема в Києві [41, с. 87].

Під час проведення референдуму в Криму 16 березня 2014 року, на день голосування, проросійські бойовики заявили про готовність розпочати війну у разі «погрози на адресу Південного сходу» України. Вони висунули ультиматум, в якому вимагали вивести українські військові формування та техніку з Криму.

Декілька днів пізніше російські ЗМІ опублікували інтерв'ю «координаційного штабу Луганської області», який представляв бойовиків, де вони заявили про готовність виставити 20 тисяч озброєних бойовиків. Вони настояли на отримання «федеративного статусу» для Луганської області та проведенні референдуму, на якому вирішувалося питання входження області до відповідності Російської Федерації або залишення її частиною України [23, с. 87].

Послідовно до наданої інформації, 18 березня 2014 року прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк звернувся до мешканців південних і східних регіонів країни з пропозицією пошкодити соціальне навантаження. Він підтвердив

статус російської мови як регіональної та пообіцяв децентралізувати владу, передаючи на обласний і районний рівень широкі фінансові повноваження і право вирішувати питання освіти, культури, історії та героїв.

Щодо зовнішньої політики, Яценюк заявив про намір відновити добрі стосунки з Російською Федерацією. Він також відзначив односторонній характер економічних преференцій, наданих Європейським Союзом, які включені до угоди між Україною та ЄС, інтегрується про намір подати заявку на вступ до НАТО.

Зазначено, що на початку квітня 2014 року ситуація на сході України значно загострилася. 6 квітня проросійські сили захопили будівлю Служби безпеки України (СБУ) в Луганську, а наступного дня, 7 квітня, були оголошені «державний суверенітет» Донецької Народної Республіки (ДНР) у Донецьку та Харківської Народної Республіки (ХНР) у Харкові.

У Запоріжжі акції з проросійською спрямованістю не відновлювалися після подій, які відбулися 13 квітня, відомих як «яєчна неділя». Під час цього проросійського мітингу учасники засипали яйцями місцевих активістів. В Одесі протести та акції протесту тривали до початку травня, але були припинені після трагічних подій, які стали 2 травня 2014 року. У той день сталася збройна конфронтація між проросійськими та протиладними групами, яка призвела до загибелі 49 осіб [48, с. 11].

Увечері 7 квітня 2014 року під час зборів у Донецькій обласній державній адміністрації (ОДА) учасники проголосували за створення «Донецької народної республіки» (ДНР). У ході зборів були прочитані декларація про суверенітет та акт про державну самостійність. Крім того, звернулися до президента Російської Федерації Володимира Путіна з проханням про введення миротворчих військ на територію Донецької області. Також було проголошено проведення референдуму щодо входження до складу Російської Федерації, запланованого на 11 травня [38, с. 77].

Зафіксовано, що десятки людей, які ночували в Донецькій обласній

державній адміністрації (ОДА), оголосили «Донецьку республіку» разом із захопленим залі засідань. Ті, хто першими зайняли місця депутатів обласної ради, проголосували за «суверенітет», що призвело до створення «парламенту ДНР». Ця ситуація мала неофіційний характер, і участь депутатів обласної ради на засіданні не була зафіксована [24, с. 21].

У ході пресконференції 17 квітня 2014 року президент Володимир Путін висловив свою точку зору, згідно з якою південний схід України є історичною територією Російської Федерації, відомою як Новоросія. Він крім того, що певні міста, такі як Харків, Донецьк, Луганськ, Херсон, Миколаїв та Одеса, були передані до складу України російським урядом. Однак важливо відмітити, що дана позиція Росії не визнається багатьма країнами та міжнародним співтовариством, і залишається предметом політичних історичних дискусій. [20, с. 23].

2 квітня 2014 року в містах Слов'янськ і Краматорськ на Донбасі відбулося захоплення будівель місцевих управлінь МВС України збройними групами. Невідомі озброєні чоловіки застосували димові шашки, сльозогінний газ і вогнепальну зброю, атакуючи ці установи. Одна з мет захоплення була отримання вогнепальної зброї. Ці події стали ранніми етапами збройного конфлікту на сході України і спричинили подальше загострення ситуації в Донецькій та Луганській областях. останніх наступних місяців бойовники контролювали деякі території на сході України, проводили так звані «референдуми» і оголошували створення самопроголошених «народних республік».

Репортер Василь Максимов впізнав одного з учасників штурмової групи у Слов'янську як особу, яка брала участь у російській інтервенції в Криму. Фотографії цього учасника були опубліковані в дорученні з його фото з Криму, що свідчило про прямі зв'язки між російськими «втрутниками» в Криму та подіями, що розгорталися в Слов'янську.

Станом на ранок 13 квітня бойовики контролювали всі виїзди зі Слов'янської, що ускладнило дії українських силових структур і вплинуло на їх можливості щодо відновлення контролю над містом.

2.1. Антитерористична операція і операція об'єднаних сил на сході України 2014–2021 рр.

13 квітня 2014 року в.о. Президент України Олександр Турчинов оголосив про початок широкомасштабної антитерористичної операції, в якій задіяні Збройні Сили України. Ця операція була спрямована на боротьбу з тероризмом, організованим російськими спецслужбами у східних регіонах України. Рішення про це було прийнято з питань відновлення контролю України над територіями, які були захоплені бойовиками та для забезпечення безпеки населення.

У той час у Донецьку навколо будівлі обласної державної адміністрації встановлені барикади, а на банерах з'являються напади на антиукраїнські та антизахідні голоси. Це свідчило про наявність антиурядового настрою та підтримки роз'єднання України та приєднання до так званої «Новоросії».

«Ми робили все, аби уникнути людських жертв. Але ми готові дати відсіч всім спробам вторгнення, дестабілізації та терористичним діям зі зброєю в руках. РНБО прийняла рішення розпочати широкомасштабну антитерористичну операцію із залученням Збройних Сил України. Ми не дамо Росії повторити кримський сценарій у східному регіоні України» – відзначив Олександр Турчинов, 13 квітня 2014 [14, с. 32].

16 квітня 2014 року в Маріуполі сталося наступне: військова частина піддана атаці з боку проросійських бойовиків, які використовували автоматичну зброю, гранати та запальні суміші. Атака призвела до втрат людей, поранень та матеріальних збитків. Протест завдяки дієвим заходам Служби безпеки України та місцевої поліції, напад був успішно відбитий.

Цей інцидент призвів до загибелі трьох осіб та поранення п'ятнадцяти. Крім того, були завдані матеріальні збитки, включаючи знищення автомобіля та

двох будівель. Цей напад став лише одним із численних конфліктів насильства, які мали місце в регіоні через загострення конфлікту на сході України [18, с. 12].

7 квітня 2014 року було зафіксовано захоплення телерадіопередавального центру на горі Карачун, що знаходиться біля міста Слов'янськ у Донецькій області, терористичними силами, які пов'язані з Головним розвідувальним управлінням Генерального штабу Збройних сил Російської Федерації. Цей небезпечний вчинок призвів до припинення мовлення українських телерадіоканалів та початку трансляції російських цифрових телеканалів.

У зв'язку з протестом, який відбувся 3 травня того ж року, десантні війська Збройних сил України повинні відновити контроль над телевізійною кампанією на горі Карачун і забезпечити посилене патрулювання цього об'єкта. У травні та червні 2014 року бойовики з проросійських сил систематично намагалися штурмувати гору та обстрілювати її, використовуючи висоту над містом та розташування телерадіовежі на ній, що надавало їм контроль і вплив [18, с. 23]

травня 2014 року проросійські бойовики, підтримані озброєними силами, намагалися прорватися з оточеного міста Слов'янськ, де знаходилися українські силовики. Під час спецоперації групу терористів було знищено, а решта злочинців повернулася в місто. Це протистояння призвело до загибелі 4 бійців Служби безпеки та МВС України, а також одна людина отримала серйозні поранення.

Протистояння між бойовиками і українськими силами безпеки мало серйозні наслідки. За наданою інформацією, в результаті нападу загинуло 9 осіб, а 42 були поранені. Також були завдані значні матеріальні збитки, зокрема, пошкодження мереж водопостачання, будівель міської ради, прокуратури, військових частин та житлових будинків. Будівля міського відділку міліції була повністю зруйнована.

Серед загиблих був один бійць Національної гвардії України, троє силовиків територіальної оборони України (батальйони «Дніпропетровськ» і

«Азов») та двоє працівників Маріупольського міського управління МВС України. Особливо жахливим було повідомлення про те, що командир Дніпропетровського батальйону територіальної оборони, полковник Сергію Демиденку, російські бойовики відрізали вуха і викололи очі [17, с. 78]. 13 травня група, що склалася з близько 30 проросійських бойовиків, підготувалася до засідки на околиці села Маячкою (тоді Жовтневе) Слов'янського району. Вони влаштували напад на колону українських десантників. протягом години збройного протистояння загинуло 7 бійців 95-ї аеромобільної бригади Збройних сил України, а 9 десантників отримали поранення різного ступеня тяжкості та контузії. Булілені раніше підготовлені позиції, забезпечені бойовиками, а також зняття, такі як контейнери від російських гранатометів РПГ-18 «Муха», РПГ-26 «Аглень», і гільзи від снайперських гвинтівок [11, с. 49].

16 травня проросійські бойовики здійснили атаку на місцевий аеродром поблизу Краматорська, який був патрульований українськими військовими. Протягом 20-хвилинного збройного зіткнення атака була відбита українськими силами без жертв.

18 травня проросійські бойовики обстріляли місто Краматорськ і здійснили атаку на 5 блок-постів та базовий табір Збройних сил України поблизу Слов'янська та Краматорська. Під час спецоперації утримання злочинців, українськими військовими було нейтралізовано кілька проросійських бойовиків, а також захоплено протитанковий ракетний комплекс «Гром». У ході виявилось, що двоє затриманих озброєних осіб виступали як журналісти фейкового російського телеканалу «LifeNews» та видання «Известия» медіахолдингу «Ньюс-Медіа» [32, с. 98].

29 травня біля Карачун-гори російськими бойовиками був здійснений авіатеракт. 22 травня 2014 року проросійські сили здійснили дві атаки - один біля Волновахи та другий біля Рубіжного. Рано вранці приблизно о 4:30 біля міста Волноваха в Донецькій області проросійські бойовики напали на блокпост українських військових 51-ї механізованої бригади Збройних сил

України. В результаті нападу загинуло 18 осіб, а 32 особи отримали поранення. Того ж дня 30-та механізована бригада Збройних сил України потрапила в засідку проросійських бойовиків під час пересування через місто. Бойовики перебували на обладнаних позиціях на березі річки Сіверський Донець та атакували колону. В результаті цього інциденту загинули 3 людини, а ще 5 отримали важкі поранення.

2 червня в центрі міста Луганська сталися чергові вибухи неподалік від будівлі Луганської обласної державної адміністрації. Інцидент призвів до втрати життя восьми осіб та поранення 28 людей. За інформацією, отриманою від Місії Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні, будівля була піддана ракетному обстрілу з повітряного судна.

3 червня українські військові сили розпочали активні дії, спрямовані на прогресування. За повідомленнями, наведеними у засобах масової інформації, було повністю очищено північну частину Донецької області від терористичних угруповань. Було знищено їх оборонні позиції та військові табори, а також встановлено контроль над укріпленим районом у населеному пункті Семенівка, що знаходиться біля Слов'янська, та над містом Лиман.

5 червня група збройних бойовиків, які мали російську приналежність, незаконно перетнула кордон та атакувала прикордонний пункт пропуску Маринівка, що знаходиться на межі з Російською Федерацією. Відразу було викликано підмогу для прикордонників, а також було взято на озброєння бойовою авіацією. Під час операції проти проросійських терористичних угруповань, які намагалися проникнути в Україну, було виконано два сильних авіаудари, які призвели до ліквідації 15 бойовиків. Крім того, було знищено їхні бронетранспортери (БТР), автомобіль «Урал-375Д» і два автомобілі КамАЗ. Частина бойовиків зуміла втекти назад на територію Росії, тоді як інша частина захопила місто Сніжне в Донецькій області та створила засоби оборони на висоті Савур-Могила для спостереження за діями українських сил та коригування артилерійських обстрілів [32, с. 74].

Враховуючи необхідність повного контролю над державним кордоном України з метою припинення неперехідного руху осіб з боку Російської Федерації та запобігання пропуску військової техніки на територію України, уряд України прийняв рішення про закриття восьми прикордонних пунктів пропуску. Додатково, у найближчі дні будуть діючі посилені заходи безпеки для охорони стратегічних об'єктів і патрулювання автомобільних шляхів на державному кордоні України в Донецьку та Луганській області. Особлива увага буде приділена ділянці між Успенком, Маринівкою, Дяковим та Зеленопіллям на Довжанському кордоні, де прикордонники, нацгвардійці та українські військові будуть забезпечувати безпеку.

Упродовж 12 червня військовими силами Національної гвардії та Збройних сил України було здійснено блокування колони військової техніки та російських бойовиків у південно-східній частині Амвросіївського та на півдні Шахтарського районів. Операція також включала спробу повернути контроль над курганом Савур-Могила, який має стратегічне значення для спостереження за прилеглою територією радіусом 30-40 кілометрів та великої ділянки кордону України з Російською Федерацією. У результаті збройного протистояння загинули 3 військовослужбовці 79-ї окремої Миколаївської аеромобільної бригади та 3 полку спецпризначення ЗС України, а 12 осіб були поранені.

Уранці 17 червня проросійськими бойовиками було здійснено ще один нелегальний перегін військової техніки з Російської Федерації до міста Сніжне в Донецькій області. У складі цієї військової формації були танки, бронетранспортери, протитанкові ракетні комплекси, зенітні артилерійські установки, великокаліберні кулемети та міномети. Під час контрабанди зброї бойовики напали на підрозділи прикордонної охорони Збройних сил України неподалік села Олексіївське в Амвросіївському районі Донецької області. Внаслідок нападу один солдат отримав смертельні поранення.

13 червня о 4:50 розпочалася антитерористична операція в місті Маріуполь з метою повного припинення діяльності терористичних груп, які підтримували проросійські злочинці. У цій операції брали участь бійці

Національної гвардії України, МВС України та територіальної оборони України, зокрема з'єднання «Азов» і «Дніпро-1». Зусиллями силових органів України були знищені опорні пункти проросійських бойовиків, їхня військова техніка була ліквідована, самі зловмисники були нейтралізовані, а контроль над усіма незаконно захопленими спорудами міста було відновлено [21, с. 78].

14 червня в районі заводу «Азовсталь» в центрі міста проросійські бойовики здійснили напад на колону автомобілів Державної прикордонної служби. Напад відбувся засідкою з використанням снайперських, автоматичних та великокаліберних збройних систем. У результаті цього обстрілу загинуло 5 прикордонників, а ще 7 осіб отримали поранення.

17 червня в районі селища Металіст, що знаходиться за 10 кілометрів від Луганської, проросійські бойовики здійснили засідку на колону військових Збройних сил України. Вони атакували колону перехресним вогнем з великокаліберної зброї, коли вона рухалася до блок-поста на околиці населеного пункту. Протягом 20 годин сутичок загинуло 16 військовослужбовців із 128-ї окремої гірсько-піхотної бригади, 80-ї окремої аеромобільної бригади 13-го армійського корпусу Збройних сил України, а також з батальйону територіальної оборони України «Айдар». Наступного дня опівдні, після підкріплення силами АТО та окремими підрозділами Національної гвардії України, територія селища була повністю очищена від проросійських бойовиків. У результаті бойових дій було знищено кілька блок-постів та дві амфібії. Також в боях загинули 2 журналісти з Російської Федерації [41, с. 78].

18 червня біля селища міського типу Станиця Луганська, в районі ринку с. Макарове, проросійські бойовики обстріляли підрозділи Збройних сил України. У ході збройного протистояння танк Т-64Б був відточений і пошкоджений українським. Два члени екіпажу загинули, підірвавши гранату в середині танка.

19 червня Збройні сили України знищили укріплення російських бойовиків у південній частині Краснолиманського району, включаючи місто

Сіверськ, смт Ямпіль і Зарічне, село Закітне та залишки в місті Красний Лиман. Під час облав було затримано та притягнуто до кримінальної відповідальності деяких бойовиків. Однак більшість проросійських бойовиків передислокувалася до міста Слов'янськ. В результаті цієї операції загинуло 16 військовослужбовців з 24-ї механізованої, 25-ї повітряно-десантної та 95-ї аеромобільної бригад.

20 червня 2014 року глава держави Петро Порошенко випустив вказівку, у якій доручив силам Антитерористичної операції (АТО) припинити бойові дії на окупованих територіях України, які перебували під контролем терористів. Це рішення було прийнято в односторонньому порядку з метою сприяння переговорному процесу та досягнення мирового врегулювання конфлікту на Донбасі. Ініціатива Порошенка передбачала припинення вогню з 20 червня, починаючи з 22:00, і тривала до 27 червня, до 10:00. У своєму заклику до бойовиків Президент закликав їх взяти участь у переговорах із забезпеченням мирного регулювання ситуації на Донбасі [3, с. 98].

У період припинення вогню проходили переговори на рівнях Контактної групи, спрямованої на мирне врегулювання ситуації на сході України. 24 червня, неподалік Карачун-гори, російськими бойовиками був здійснений авіатеракт. Наприкінці червня, в ніч з 26 на 27 число, проросійські бойовики з хвилин та за допомогою 8 танків штурмували блок-пост Збройних сил України в районі селища Мирне поблизу Слов'янської. В результаті нападу один танк та один міномет українських військових були знищені, і ще один ворожий танк був захоплений. Крім того, 4 українські бронетранспортери зазнали шкоди. Внаслідок цього інциденту загинули 5 десантників ВДВ ЗС України та 1 бійця Національної гвардії України, а ще 5 осіб отримали поранення.

Враховуючи той факт, що російське керівництво ігнорує угоди тристоронньої контактної групи щодо мирового врегулювання ситуації в Донецькій і Луганській області та продовжує військову ескалацію на території України, 1 липня 2014 року силові структури України розпочали повномасштабну військову операцію з активним контрнаступом по всій лінії

фронту з призначення повної ізоляції зони конфлікту від військового забезпечення з боку Р Ф.

Станом на 4 липня військовими силами України вже було звільнено 17 населених пунктів з початком проведення антитерористичної операції. Крім того, урядові сили контролювали 23 з 36 районів Донецької області (13 з 18) та Луганської області (10 з 18).

також, 1 липня 2014 року, військовими силами України розпочато активну фазу антитерористичної операції, що призвело до знешкодження російських збройних формувань у населених пунктах Краматорської агломерації. Також була відновлена воєнна блокада Головного оперативного-воєнного табору російських бойовиків у Секторі «Б» у місті Слов'янськ.

Протягом дня в північній частині Слов'янського району, неподалік від Слов'янської, українськими силовиками було знищено поточний табір і нейтралізовано близько 250 російських бойовиків. З цих бойовиків майже 70 відсотків були чеченцями. Вже 2 липня відновлено контроль над смт Райгородок, а також селами Різниківка та Рай-Олександрівка. протягом 3-4 липня Збройними силами України було здійснено знешкодження приблизно 200 проросійських бойовиків, а також знищено їх опорні пункти і склади боєприпасів у місті Миколаївка. Крім того, було взято під контроль саме місто та автошлях Е40м30 в східній околиці Слов'янська. Ці дії неможливі проникнення бойовиків зі зброєю на захід, північ та схід [19, с. 89].

Поступово серед російських бойовиків розширюються панічні настрої та загострені внутрішні конфлікти, спричинені безрезультатним адмініструванням і фінансовими проблемами. Протягом 1-4 липня бойовники масово дезертують, пересуваючись у напрямку Донецька. Деяка їхня частина тимчасово самоорганізовується в місті Слов'янськ, але вже 5 липня вони також прямують через Краматорськ, Дружківку та Костянтинівку до Донецька та Горлівки. Під час відступу вони мінують та підривають залізничні колії та автомобільні мости.

У період з 5 по 7 липня Збройними Силами України було остаточно звільнено Артемівський, Мар'їнський та Слов'янський райони Донецької області від залишків чеченських найманців, які були позбавлені для прикриття відступу російських бойовиків. Також завершено демілітаризаційні й інженерні роботи, пов'язані з розмінуванням інфраструктурних об'єктів, демонтажем фортифікаційних укріплень, ліквідацією зброї й боєприпасів. Розпочату місію з адаптації регіону до мирного життя.

9 липня 2014 року Національна гвардія та Збройні сили України відкрили спільну операцію зі звільнення стратегічно важливого транспортного вузла Лисичансько-Сєверодонецької агломерації. Протягом двох днів українські силові структури зайняли вогневі позиції у передмістях Попасної, Рубіжного та Сєверодонецька, а з 21 липня розпочали військову атаку на закритих у кільці проросійських бойовиків, які контролювали окуповані населені пункти агломерації. припинити на сильний опір проросійських спецпризначенців, використання житлової інфраструктури та будинків як приховки та вогневих точок, а також знищення мостів та шляхопроводів, 22 липня українським військовим послати опір і відновити контроль над Кремнім, Попасним, Рубіжним і Сєверодонецькому. Наступного дня були звільнені Новодружеське, Привілля та північні райони Лисичанська.

24 липня силами Національної гвардії та Збройних сил України стався остаточно удар по сконцентрованих залишках проросійських бойовиків у Луганську. В результаті цієї операції, в той самий вечір, місто було повністю звільнено від озброєних іноземців, і відновлено контроль над усіма незаконно захопленими спорудами. Завдяки створеному вогневому мішку навколо міста, ворожа техніки та приблизно 35 озброєних осіб, більшість з яких були кавказької національності, були нейтралізовані.

2 липня бойові продовжувалися на околицях Луганської, а в самому місті терористи були переміщені військовою технікою та займалися позиціями, в тому числі позиції для обстрілу з ПЗРК у різних районах міста. 3 липня бойовики тривали на околицях Луганської, з ударами по бойовиках з міста

Олександрівська, селища Металіст (які знаходилися під контролем українських військових) та району Станиці Луганської. Ввечері 4 липня бойовики обстрілювали східний район Луганська, зокрема Велику Вергунку та смт Станиця Луганська, розташовуючи бойову техніку в житлових районах міста.

3 липня 2014 року українські військові продовжили бої за місто Краснодон.

4 липня 2014 року блокпост українських десантників біля села Дякове в Антрацитівському районі Луганської області був атакований безпілотним апаратом, з якого була скинута граната.

У ніч з 10 на 11 липня 2014 року коло українського населеного пункту Зеленопілля з території Росії (місто Гуково та Куйбишево) було знищено реактивною системою залпового вогню «Град». Обстріл був спрямований на базовий табір такої групи «КОРДОН», до якого ввійшли 24-та механізована, 72-га механізована та 79-та аеромобільна бригади Збройних Сил України, Національна гвардія України та Державна прикордонна служба України. Також у цей час тіло загиблих українських військовослужбовців було відправлено в населений пункт Пологи Запорізької області, де знаходиться основна військова морг [32, с. 23].

28 липня 2014 року Збройні Сили України разом з бійцями Національної гвардії в рамках Антитерористичної операції (АТО) в Донецькій області здійснили успішну операцію проти російських найманців і так званого «ополчення Донбасу». Під час цієї операції було взято під контроль населений пункт Саурівка і стратегічно важливу висоту – курган Савур-Могила. [48, с. 87]

Савур-Могила є стратегічною висотою, розташованою на кордоні Донецької та Донецької областей України та Ростовської області Росії. З цієї висоти терористи провели обстріли українських військових та навколишніх населених пунктів, зокрема, Маринівки, що знаходиться поруч з пунктом пропуску через державний кордон «Маринівка».

17 липня 2014 року в зоні, яка перебувала під контролем терористичної організації «ДНР», між селами Грабове та Розсипне Шахтарського району

Донецької області, був збитий пасажирський літак Boeing 777 авіакомпанії Malaysia Airlines, що здійснював рейс «MH17» з Амстердаму до Куала-Лумпуру. За результатами цього теракту загинули 298 осіб, серед яких були громадяни Нідерландів, Малайзії та інших країн. Розслідування, проведене представниками Ради безпеки Нідерландів та іншими міжнародними організаціями, встановило, що літак був збитий ракетою зенітно-ракетного комплексу «Бук» за допомогою боєголовки моделі 9Н314М [39, с. 104].

Можливі на розслідування, російські засоби масової інформації намагалися з перекласти вину за збиття літака на українські військові. Однак цей теракт призвів до міжнародної економічної ізоляції Російської Федерації від цивілізованого світу, оголошеної 41 країною та кількома міжнародними організаціями. Це також спричинило третю хвилю санкцій, які стосувалися окремих секторів російської економіки та обмежували співробітництво і технологічне забезпечення Російської Федерації. У серпні 2014 року було дійсне масове введення батальйонних тактичних груп Збройних сил РФ на територію України. Різні джерела підтверджують, що близько 4 батальйонних тактичних груп вторглися в Луганську область, а ще 4 – у Донецьку.

У період з 10 по 11 серпня 2014 року артилерійські обстріли, що тривали протягом майже місяця, з російської території були посилені в районі села Степанівка під Сніжним. 3-й механізований батальйон 30-ї бригади, який утримував позиції в цьому районі, складався головним складом з мобілізованих осіб і був суттєво деморалізований через постійні обстріли та втрату техніки. Внаслідок важких втрат підрозділи батальйону були змушені відступити.

11 серпня 2014 року Олександр Захарченко повідомив, що «підрозділи ДНР готові до наступальних дій» і найближчими днями розпочнеться «широкий та нормальний наступ». Російські новинні джерела поширили інформацію про появу понад 200 одиниць бронетехніки в «ополченні і самообороні», яка буде використана під час запланованого «контрнаступу» [18, с. 98].

12 серпня 2014 року, вперше під час війни на Донбасі, на полі бою з'явилися російські танки Т-72 та російські бронетранспортери БТР-82А, які того часу не належали українській армії. Вони були виділені в районах Сніжного, Маринівки та Степанівки і належали батальйонним тактичним групам 17-ї та 18-ї мотострілецьких бригад Збройних сил РФ. Відомо, що в той день під Сніжним були знищені два принаймні Т-72, один з яких був знищений танковим тараном лейтенанта з 30-ї бригади імені Абрамовича. [21, с. 43].

21 серпня селище Станиця Луганська, розташоване на протилежному березі річки Сіверський Донець від Новосвітлівки, було звільнене від бойовиків.

Починаючи з середини серпня 2014 року, наступні операції українських силовиків в Іловайському районі припинялися через нестачу сил для остаточного захоплення міста.

У ніч з 23 на 24 серпня 4 батальйонно-тактичні групи Збройних сил РФ, що склалися з підрозділів, таких як 6 ОТБр, 8 ОМСБр, 31 ОДШБр, 331 ПДП та інші, ввійшли на територію України в районі Амвросіївки. Вони оточили українські сили в районі Іловайська [29, с. 32].

У період з 24 по 28 серпня сталися жорстокі бої, під час яких російські війська утверджували свої позиції, зміцнюючи оточення. цих днів українські підрозділи вимагають взяти в полон 13 військовослужбовців Російської Федерації, захопити новітній російський танк Т-72Б3 та розбити колону 8 ОМСБр.

27 серпня була спроба деблокувати українські формування, які були оточені під Іловайськом, за допомогою ротного-тактичної групи 92 ОМБр та роти 42 БТрО. Але їх колони в ніч з 27 на 28 серпня були обстріляні артилерією і втратили боєздатність.

Уранці 29 серпня почалися вихід українських військ з оточеного Іловайська по раніше домовленому маршруту з російською стороною. Російські війська відкрили інтенсивний вогонь по колонах українських військ. При спробі забезпечити прорив було задіяно два пари штурмовиків Су-25. Один із

літаків був збитий на поверсі на аеродромі в районі Старобешеве. Українські військові штати знищили кілька танків 21 ОМСБр, а бійці батальйону «Донбас» взяли в полон 4 військовослужбовців РФ і знищили кілька танків 6-ї танкової бригади РФ. протягом усього виходу було втрачено понад 500 українських бійців, які отримали поранення та потрапили в полон.

З початку жовтня збільшилася інтенсивність обстрілів позицій українських військових з боку бойовиків та російських військ. Загальна кількість посиленних режимів припинення вогню з боку Росії та бойовиків з моменту підписання Мінських домовленостей у жовтні перевищила 2 тисячі, а в кінці листопада наблизилася до 3412. У цей період з'явилися повідомлення про блокування українського блокпосту № 32, розташованого на перехресті на «Бахмутській трасі» Р66(Т103) біля села Сміла. Блокпост був заблокований, що перешкоджало постачанню води та провізії.

Українське командування здійснювало декілька спроб прориву до блокпосту № 32, залучаючи підрозділи 24-ї бригади, Національної гвардії України та десантників. Проте кожна спроба призвела до значних втрат серед бійців і техніки. Зазначено про щонайменше 16 загиблих та 17 втрачених одиниць бронетехніки. У результаті блокування, в останні дні жовтня близько половини особового складу блокпосту № 32 не змогли брати участь у бойових діях через захворювання та визнання. 27 жовтня українські війська за домовленістю залишили блокпост № 32 [21, с. 78].

15 січня 2015 року бойовики ДНР поновили активний наступ на Донецький аеропорт. Ватажок ДНР Олександр Захарченко заявив про свої плани захопити аеропорт. На той момент українські захисники утримували другий поверх нового терміналу, а перший і третій були під контролем проросійських бойовиків.

18 січня українська танкова група прорвалася через селище Спартак і атакувала позиції бойовиків під Путилівським мостом, знищивши чотири танки противника і зруйнувавши місто. У цих боях повернувся один із чотирьох українських танків.

Ситуація загострилася 19 січня, коли бойовикам вдалося підірвати частину перекриття другої поверхні. Внаслідок вибуху загинули, були поранені і контужені захисники аеропорту. Того ж дня густий туман і заглушення засобів радіозв'язку не дозволили всім силам підкріплення вийти до нового терміналу, де тримали оборону українських бійців. У результаті штурму бойовиків оборонці аеропорту зазнали втрат загиблими, а деякі потрапили до полону.

До 22 січня українські військові були змушені залишити аеропорт. За підрахунками військового експерта Олександра Кривоносова загинуло понад 200 осіб, а понад 500 були поранені протягом усього періоду перебування українських військових у Донецькому аеропорту [19, с. 78].

16 травня 2015 року поблизу міста Щастя на Луганщині двоє військовослужбовців 3-ї бригади спецпризначення ГРУ РФ, Олександра Александрова та Євгена Єрофєєва, захопили у полон українські військові виконання під час військового завдання. Під час допиту Євген Єрофєєв повідомив, що є громадянином Росії, проживає в Тольятті і є військовослужбовцем РФ. Він повідомляє, що є капітаном у 3-й окремій гвардійській бригаді, розташованій у місті Тольятті. Він прибув на територію України на початку квітня 2015 року разом з іншим загonom третьої гвардійської бригади спеціального призначення. За словами, загін його російських військових, до якого він залишився, вся розвідкою і спостереженням за переднім краєм в окупованому бойовиками Луганську. Склад загону включає командира групи, заступника командувача групи, командир відділень, снайперів, кулеметників, саперів, розвідників і старших розвідників, усі вони були громадянами Російської Федерації. Розвідник-санітар Олександр Александров назвав ім'я всіх членів групи та забезпечив, що він також є діючим російським військовим, який служить у третій гвардійській окремій бригаді спеціального призначення, що дислокована в Тольятті. Вони заявили, що перебували на території України 26 березня 2015 року в складі другого батальйону, у складі 220 осіб [23, с. 89].

25 липня 2015 року українські військові затримали «КамАЗ» з боєприпасами, який прибув на контрольний пост з території, яка тимчасово не перебуває під контролем України. В окремих вантажівках був майор Старков Володимир Олександрович, кадровий військовослужбовець збройних сил РФ. Старков заявив, що на Донбасі в складі незаконних збройних формувань діють близько 2 тисяч таких званих «радників», які є кадровими військовими збройними силами РФ.

З 30 квітня 2018 року формат операції в Донецькій і Луганській Україні було змінено з антитерористичної на загальновійськову, під контроль збройних сил України, у тісній координації з іншими силовими органами.

26 червня 2019 року українські військові розібрали свій блокпост і відійшли з однієї з позицій у Станиці Луганської. Протест блокпосту російських бойовиків залишився на своїй старій позиції та був укріплений. Російські бойовики продовжували обстрілювати як українських військових, так і мирних мешканців з цих позицій.

1 жовтня 2019 року президент України Володимир Зеленський повідомив, що умовами зустрічі в нормандському форматі з президентом Росії Володимиром Путіним є виконання української формули Штайнмаєра та розведення військ на визначених ділянках фронту. Після цієї заяви президента Зеленського про можливість розведення військ у районі Золотого, до цього району прибули бійці національних дружин, активісти Національного корпусу та представники ветеранських організацій. Було заявлено, що якщо українські війська відведуться із Золотого, то сіру зону займуть озброєні громадські активісти, насамперед ветерани.

У процесі розведення було встановлено, що згідно з наказом Президента України № 32/2019, лінія зіткнення біля селища Михайлівка (Золоте-5). Це дало можливість військовим відступити до селища Родіна (Золоте-4), але не здати позиції у самому населеному пункті. З 29 по 31 жовтня українські війська покинули Золоте, включаючи добровольців [23, с. 78].

9 листопада 2019 року українські Збройні Сили покинули свої позиції та відійшли від селищ Петрівське та Богданівка на Донбасі. Це сталося в рамках процесу розведення сил згідно з угодою Мінських домовленостей.

Пізніше, у грудні 2019 року, під час зустрічі лідерів нормандської четвірки (Україна, Росія, Франція, Німеччина) у Парижі, було досягнуто угоди про нове розведення сил на трьох ділянках уздовж лінії розмежування на Донбасі. Ця угода передбачала зменшення насильства та покращення безпекової ситуації в регіоні.

Однак важливо зауважити, що стан виконання цих угод та подальших подій на Донбасі може бути залежним від подій після мого остаточного оновлення у вересні 2021 року. Рекомендую надіслати до актуальних джерел новини для отримання найсвіжішої інформації про загибель на Донбасі.

Напад Росії на Україну в 2014 році став серйозним злочином проти суверенітету та територіальної цілісності України. Це було грубе порушення міжнародного права та норми міжнародних відносин.

Висновок про цю атаку можна сформулювати таким чином:

1. Агресія та окупація: Російська Федерація застосувала військову силу та нелегальні дії для окупації Криму та втручання в східні області України. Це спричинило серйозну загрозу безпеці та стабільності в регіонах.

2. Порушення міжнародного права: дії Росії були протиправними і відзначили принципам міжнародного права, зокрема принципам незалежності, територіальної цілісності та невтручання внутрішніх справ інших країн.

3. Гуманітарна криза: російська агресія призвела до значних людських постраждалих, внутрішньо переміщених осіб та порушила праву людини. Конфлікт спричинив гуманітарну кризу зі значними людськими проявами.

4. Міжнародна реакція: Багато країн світу висловили своє засудження щодо агресії Росії та підтримку суверенітету України. Були введені санкції проти Росії, а також встановлені міжнародні механізми для мирного врегулювання конфлікту.

РОЗДІЛ 3

Російське вторгнення в Україну 2022 р.

3.1. Початок повномасштабної війни

Аналітик Йоганн Мішель, який працював над звітом Міжнародного інституту стратегічних досліджень про армії світу, зауважив, що хоча Росія має загалом значно більше військ, ніж Україна, але на початку вторгнення біля кордонів було зосереджено далеко не всі, а приблизно 200 тис. військовослужбовців, поділених на 60 бойових груп. За даними оборонного відомства США, Росія зосредила біля кордонів України 150 тис. військовослужбовців [5, с. 46].

Упродовж лютого 2022 року російські силовики здійснили кілька провокацій під фальшивим прапором, намагаючись звинуватити українську сторону в диверсіях на російській території чи в окупованих районах Донбасу.

21 лютого 2022 року Росія офіційно визнала дві самопроголошені квазідержави на сході України, Донецьку Народну Республіку та Луганську Народну Республіку, незалежними державами і відкрито ввела додаткові війська на Донбас. Так звані «республіки» визнавали в межах відповідних українських областей, які виходять далеко за межі лінії зіткнення.

22 лютого Путін заявив, що Мінські домовленості більше не діють. Того ж дня Рада Федерації одностайно схвалила застосування військової сили на цих територіях. Крім того, цього ж дня Володимир Путін та Ільхам Алієв уклали Московську декларацію про союзницьку взаємодію між Азербайджанською Республікою та Російською Федерацією [15, с. 61].

22 лютого президент України підписав указ про призов резервістів оперативного резерву до війська, 23 лютого – указ про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України, того ж дня затверджений Верховною Радою.

За даними Служби безпеки України від 23 лютого 2022 року, росіяни придбали 45 тисяч целофанових пакетів для перевезення трупів.

За даними американської розвідки, Китай попросив Росію відкласти заплановане вторгнення через проведення в Пекіні Зимової Олімпіади (4– 20 лютого 2022).

В адміністрації Джо Байдена тривогу з приводу ймовірного нападу Росії висловлювали, починаючи з 2021 року. За спогадами Д. Кулеби, «єдина країна у світі, яка наполегливо „з такою впевненістю» говорила про ракетні удари, були Сполучені Штати Америки» [25, с. 87].

Прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон застерігав у лютому 2022, що Росія готує найбільше з 1945 року вторгнення в Європу. На думку Джонсона, президент Росії Володимир Путін, можливо, нереалістично уявляє перебіг війни та не усвідомлює, що вона стане катастрофою для самої Росії, а вплив НАТО в регіоні не послабне, а, навпаки, посилиться.

Аналітик, знаний під псевдонімом Jomini of the West, прогнозував загальний хід майбутньої війни ще 20 лютого. Він описував, що у випадку російського вторгнення утвориться три потенційні театри воєнних дій: Київ і його околиці на півночі, підступи до Херсона вздовж Північнокримського каналу на півдні, Донбас з Харківською областю на сході [35, с. 16].

На першому етапі війни командування вторгненням здійснювалося безпосередньо вищим керівництвом країни-агресора (президент Путін втручався в перебіг конкретних дрібних операцій через міністра оборони Шойгу та начальника Генерального штабу Герасимова) [5, с. 46].

У жовтні 2022 р., після визволення силами ЗСУ Харківської області та просування на Херсонському напрямку, влада РФ знову ухвалила рішення запровадити централізоване командування силами вторгнення. Командувачем був призначений генерал армії Сергій Суровікін.

Станом на лютий 2023 року, згідно повідомлення міністра оборони Великої Британії Бена Воллеса в ефірі BBC Radio 4, 97 % усієї російської армії знаходиться в Україні [5, с. 46].

24 лютого 2022 року о 3:40 ранку російська танкова колона вдерлася в Україну на територію Луганської області. Незадовго до 05:00 за українським

часом (UTC+2) Путін оголосив, що прийняв рішення розпочати воєнну операцію на сході України. За кілька хвилин після оголошення війни Росія запустила крилаті та балістичні ракети по аеродромах, військових штабах і складах у Києві, Харкові, Івано-Франківську, Луцьку, Дніпрі, Василькові. Сталися вибухи в Києві, Харкові, Одесі та на Донбасі. У перший день повномасштабного вторгнення Росія підняла у повітря буквально все, що могла – 350 бойових літаків у першій хвилі удару, інтенсивність вильотів могла досягати до 140 в день, глибина проникнення – до 300 км вглиб від лінії фронту [12, с. 62].

Після 06:30 (UTC+2) російські війська вдерлися в Україну сухопутним шляхом поблизу міста Харкова. О 07:40 ВВС з посиланням на інші джерела повідомило, що російські війська увійшли в Україну також із території Білорусі. Українські прикордонні сили повідомили про атаки на об'єкти в Луганську, Сумах, Харкові, Чернігові та Житомирі, а також наступ з боку окупованого Криму.

Незадовго до 07:00 (UTC+2) Президент Зеленський оголосив про запровадження в Україні воєнного стану. Повітряний простір над Україною повністю закритий для цивільної авіації, а Агентство з авіаційної безпеки Європейського Союзу вважає всю територію зоною активного конфлікту. Зеленський оголосив про розрив дипломатичних відносин із Росією. Цивільні польоти над Україною, а також Молдовою та частиною Росії були закриті через загрозу ураження, подібного на ураження ракетою рейсу 17 Malaysia Airlines. [35, с. 33]

До острова Зміїний підійшли 2 російські кораблі, вимагаючи від прикордонників здатися. До 11:00 російські війська на двох напрямках просунулися на відстань до п'яти кілометрів – на півночі Харківської та Чернігівської областей. На об'їзній дорозі Харкова, поблизу мікрорайону Північна Салтівка, спалено 4 танки російських окупантів. Російські війська розпочали штурм аеропорту Гостомель, який із суттєвими втратами захопили

ввечері, але потім втратили контроль над ним. На півдні окупанти захопили головну споруду Північнокримського каналу та Каховську ГЕС. [6, с. 56]

Паралельно велася активна дезінформація, Росія запускала численні фейкові новини, що нібито українська армія не чинить опору і планує відступати, що ворог увійшов у Харків чи що штаб ООС на Донбасі начебто знищено.

Після опівдня тривали бої за міста Генічеськ, Скадовськ, Чаплинку, Охтирку, Суми. Російські війська увійшли в Генічеськ і Олешки та захопили Чорнобильську атомну електростанцію, взявши персонал у заручники.

Вдень до Верховної Ради надійшов проєкт закону про загальну мобілізацію, і надвечір Володимир Зеленський підписав указ. Ввечері він прозвітував, що на Донбасі Збройні сили України діють на відмінно, але Харківський напрямок складний і проблемна ситуація на півдні. Ворог не зміг просунути вглиб України на східному напрямку, вогнева активність на деяких напрямках зменшилася. На тлі нападу в усіх областях України створено військові адміністрації, де посади держслужбовців можуть замінювати військовики. Радник керівника Офісу Президента Михайло Подоляк звернувся до західних партнерів України про сприяння в закритті неба над країною, щоб зупинити повномасштабну агресію Росії.

Ближче до опівночі російські окупанти таки захопили острів Зміїний, тоді як підрозділи ЗСУ закріпилися на лівому березі Дніпра в районі Херсона.

Будинок у Києві (вулиця Олександра Кошиця, 7-А), частково зруйнований 25 лютого. [16, с. 50]

25 лютого, на наступний день, Президент України дорікнув країнам, які зволікають із запровадженням санкцій проти Росії; сказав, що самих санкцій недостатньо; запевнив, що захисники України тримаються. Зеленський закликав українців зупинити російсько-окупаційні війська, а також анонсував переговори з Росією.

Росія обстрілювала ракетами Київ і аеропорт Рівного, тривали бої в Дергачах і Печенігах. О 14-й годині 25 лютого розпочалася оборона Києва.

Путін заявив Сі Цзіньпіну, що Росія готова провести переговори на високому рівні з Україною з приводу американського «стратегічного виклику». Песков також розповів, що Путін готовий відправити до Мінська делегацію для переговорів з Україною. Проте вже за кілька годин Путін відкрито закликав до держперевороту в Україні з метою повалення законної влади. Росія наклала вето на резолюцію Ради Безпеки ООН, яка вимагала від Росії вивести війська з України. «За» виведення проголосували 11 країн, утрималися Китай, Індія та Об'єднані Арабські Емірати [8, с. 87].

26 лютого ворог завдав поодиноких авіаційних ударів у околицях Сум, Полтави, Маріуполя. Володимир Зеленський звернувся до прем'єр-міністра Ізраїлю Нафталі Беннета з проханням стати посередником у переговорах між Україною та Росією.

Військові підрозділи російських окупантів втратили наступальний темп, очікуючи надходження додаткових підрозділів і поповнення запасів. Водночас Росія заблокувала судноплавство в українських водах Чорного моря. Щоб унеможливити просування ворожих сил залізницею, українські військовики підірвали залізничні вузли, що зв'язують українську залізницю з російською. Увечері російська військова техніка, зокрема «Гради», наблизилася до міста Енергодара і розвернулася в бік Запорізької АЕС [26, с. 52].

За підсумками 26 лютого радник керівника Офісу президента України Олексій Арестович доповів, що просування російських військ до Києва зупинилося через «величезні втрати», завдані українськими силами. Офіційні особи США та Великої Британії визнали, що Росія стикається з жорсткішим, ніж очікувалося, опором в Україні. За оцінками розвідки США, в Україні з'явилися «ознаки життєздатного опору», а російські війська не досягли бажаного ними прогресу, особливо на півночі; російським військам бракувало палива та матеріально-технічної підтримки [26, с. 61].

27 лютого тривали бої за аеропорт у Василькові. В Харкові українським силам вдалося відбити атаки ворога, зберігши контроль над містом. Суми лишилися під контролем України, як і Охтирка. Київ продовжив тримати

оборону, знищуючи прониклі в місто диверсійні групи. Українські сили знешкодили у районі Гостомеля спецпідрозділ Росгвардії Чечні.

Близько 9 години у місто Буча Київської області заїхала російська техніка, розпочалися вуличні бої. Українські військовики близько 12 год. відновили контроль над містом Волноваха в Донецькій області. Інфраструктура міста сильно постраждала до того часу [16, с. 34].

За оцінкою США, російське вторгнення наразилося на жорсткий опір, його лінії постачання стали вразливі, а українська протиповітряна оборона спрацювала краще, ніж передбачалося. Українська делегація домовилася зустрітися з російською без попередніх умов на українсько-білоруському кордоні в районі річки Прип'ять вранці наступного дня.

Під час зустрічі з міністром оборони Сергієм Шойгу та головою Генштабу Збройних сил РФ Валерієм Герасимовим Володимир Путін доручив перевести сили стримування РФ в особливий режим несення служби, з-поміж них і ядерні сили. Втім, аналітик DW у справах Росії Костянтин Еггерт зауважив, що це лише психологічний тиск [36, с. 51].

Зазначаючи втрат у відкритому бою, російські війська стали вдаватися до диверсій, переодягання у форму українських військовиків, поліціантів і представників ДСНС, захоплення карет швидкої допомоги та поліційних машин.

Згідно з опитуванням соціологічної групи «Рейтинг» 26–27 лютого, бойовий дух українців лишався високий. Зазначалося, що «у жодному регіоні не спостерігається переважання песимістичних настроїв», 91 % опитаних підтримують дії президента України Володимира Зеленського [36, с. 43].

Ніч з 27 на 28 лютого минула в Києві відносно спокійно. Міська влада відкрила магазини, відновила рух наземного транспорту і частково метро, яке слугувало укриттям. Окупанти продовжили завдавати ударів по військових і цивільних аеродромах, пунктах управління військами, об'єктах системи ППО, критичних об'єктах інфраструктури, населених пунктах і підрозділах у районах оборони. Водночас вони завдали ракетного удару по житлових будинках у

Житомирі та Чернігові, порушивши цим норми міжнародного гуманітарного права. За оцінкою Генштабу, противник виявився деморалізованим і зазнав великих втрат, в російській армії почастишали випадки дезертирства та непокори.

Російські війська обстрілювали Харків з реактивних систем залпового вогню «Град», зокрема житлові масиви. З Нової Каховки, окупованої напередодні ворогом, організували евакуацію населення. Російські війська, що зайшли напередодні в Бердянськ, зіткнулися з мітингом містян. В Енергодарі зафіксували присутність диверсантів. Росія обстріляла також житлові квартали Сєвєродонецька.

За підсумками лютого, Росія та її головнокомандувач Володимир Путін припустилися стратегічної помилки. Вони очікували здійснити блицкриг і змусити Україну до швидкої зміни влади на проросійську. Та вже на третій день війни російські війська були виснажені запеклим опором ЗСУ. Несподіваною як для Росії, так і для Заходу, стала позиція президента України Володимира Зеленського, який відмовився евакуюватися з Києва. Бойовий дух захисників і національна ідентичність українців лише зміцнилися на тлі невдач окупантів. Україна отримала підтримку від ЄС і НАТО, а проти Росії почалося впровадження важких фінансових санкцій [6, с. 56].

1 березня російські війська обстріляли Охтирку, зруйнувавши військову частину, загинуло багато українських солдатів. Продовжилися обстріли Харкова. Шторм у Чорному морі завадив висадці російського десанту в районі Одеси та Миколаєва. В Краснопіллі відбувся перший у цій війні обмін полоненими. Почалася евакуація цивільних з Волновахи на Донеччині. Російські війська розпочали фізично знищувати українські телекомунікації, обстріляли телевежу в Києві, що призвело до тимчасової зупинки трансляції телеканалів (та радіомовлення). Ворожі снаряди загрожували пам'ятнику Жертвам Бабиного Яру. Водночас окупанти зіткнулися з нестачею продовольства і високоточних боєприпасів, а також перебоями в їх доставці.

Опівдні 2 березня Генштаб ЗСУ повідомив, що українські війська на окремих напрямках «починають перехоплювати ініціативу в російських окупантів», зокрема ворожий наступ припинився на Волинському, Чорнобильському, Чернігівському напрямках, напрямках на Малин та Ірпінь, на рубежах Богодухів, Чугуїв, Шевченкове. Жителі Енергодара, зібравшись на масовий мітинг, намагались не впустити в місто окупантів [16, с. 78].

Наступного дня пресслужба Генерального штабу Збройних сил України повідомила, що російсько-окупаційні війська не досягнули успіху майже на всіх напрямках, на яких здійснювали просування вперед.

Вночі 4 березня російські війська обстріляли енергоблоки Запорізької АЕС, виникла пожежа. Українські військовики звільнили аеропорт «Кульбакине» від окупантів. Основні зусилля російських військ були спрямовані на оточення Києва та Харкова, на терор і придушення опору в заблокованих населених пунктах [34, с. 56].

Держсекретар США Ентоні Блінкен заявив, що він переконаний у можливості України виграти цю війну з Росією, та відзначив «надзвичайну стійкість» українського народу. Білорусь, як і раніше, не провадила активних військових дій проти України.

Російське Міноборони запевнило, що наказало своїм військам припинити вогонь для евакуації цивільного населення з Києва, Маріуполя, Харкова і Сум. Але пропоновані ним маршрути евакуації допускали евакуацію тільки в Росію і Білорусь. Українські офіційні особи не підтвердили оголошене Москвою припинення вогню.

У наступні дні темп просування ворожих військ значно сповільнився, окупанти були деморалізовані та зайнялися мародерством. Україна і РФ погодили 9 березня режим тиші та евакуацію цивільних за 6-ма коридорами з 9:00 до 21:00. Попри це, російські війська скинули авіабомбу в район лікарні та пологового будинку в Маріуполі. Верховна Рада ухвалила закон, яким цивільним особам до кінця війни дозволено застосовувати проти російських військових особисту, мисливську та отриману від влади зброю, причому вони

не нестимуть відповідальності за вбивство чи поранення окупантів. Право участі у всенародному спротиві надали також іноземним громадянам та особам без громадянства [7, с. 109].

В рамках перемовин між Україною та Росією за посередництвом Туреччини 10 березня відбулася зустріч міністра закордонних справ України Дмитра Кулеби та міністра закордонних справ РФ Сергія Лаврова у місті Анталія. Головним питанням було домовитися про перемир'я на добу. Крім того, як повідомив Кулеба за результатами зустрічі, його завданням було домовитись про гуманітарний коридор із Маріуполя для вивезення цивільних і доставки гуманітарних вантажів в обложене місто. Але Голова МЗС Росії Сергій Лавров на пресконференції за підсумками переговорів заявив про готовність Москви продовжувати діалог. Він зазначив, що попередні три раунди контактів з українськими представниками на білоруській території привели до певного прогресу.

Після 10 березня 2022 року російська авіація була вимушена зменшити інтенсивність ударів по цивільній інфраструктурі України, бо на цей момент ЗСУ мали достатню велику щільність ПЗРК, отриманих від партнерів із Заходу. Цілісність покриття української ППО на той момент вдалось відновити суттєвою мірою, зенітні засоби вдалось розсосередити так, щоб вони надійніше прикривали об'єкти інфраструктури та мали менше ризиків потрапити під вогонь росіян. Тому вже за підсумками березня 2022 року відсоток збиття крилатих ракет РФ тримався на рівні 20-30% [26, с. 59].

Зранку 11 березня російські війська з різними інтервалами обстріляли з повітря аеродроми в Луцьку, Івано-Франківську та цивільну фабрику в Дніпрі. ЗСУ звільнили від російських окупантів п'ять населених пунктів у Чернігівській області. В Запоріжжі, Бердянську, Мелітополі тривали акції цивільного спротиву військам загарбників. Державна прикордонна служба України повідомила, що російські штурмовики СУ, із зальотом на територію України з Білорусі, здійснили бомбардування української території, після чого

завдали авіаударів по території Республіки Білорусь з метою провокації. У Міністерстві оборони Білорусі заперечили заяву про бомбардування [3, с. 104].

В Ірпені окупанти 13 березня розстріляли іноземних журналістів, раніше пов'язаних із New York Times.

У Запорізькій області мешканці міст, тимчасово окупованих російськими військами, як і в попередні дні, продовжили збиратися на акції протесту проти загарбників. Нарешті розпочалася евакуація частини населення блокадного Маріуполя, проте гуманітарний конвой (вантажу) не вдалося доправити до міста. Україна домовилася з РФ про 10 гуманітарних коридорів (з Маріуполем) на 14 березня, з яких спрацювало лише 7 (без Броварського напрямку). Продовжилися обстріли Харкова та Києва російськими військами. Уламки їхньої збитої ракети впали на дорогу на Куренівці. Невдовзі після того, як на ЧАЕС відновили постачання електрики, окупанти знову знеструмили її. За повідомленням Головного управління розвідки, російські війська стали цілеспрямовано знищувати українську сільськогосподарську техніку [8, с. 73].

15 березня до Запоріжжя дісталися перші біженці з обложеного Маріуполя. Українськими воїнами були успішно відбиті атаки загарбників. Херсонська область повністю опинилася під окупацією. Більшість районів перебували без світла, газу та води, в деяких районах припинилося постачання харчів.

У Генштабі Збройних сил 16 березня повідомили, що Україні вдалося завдати «нищівних ударів по угрупованнях військ окупантів» на тимчасово зайнятих територіях, а на окремих напрямках – перейти у контрнаступ. Війська РФ продовжили завдавати ракетно-бомбові удари по інфраструктурі та густонаселених районах українських міст. Вперше з початку війни зазнали бомбардувань цивільні об'єкти у Запоріжжі, окупанти завдали удару по Олександрівському району міста Запоріжжя, скинули бомбу на Драматичний театр у Маріуполі, де ховалися від обстрілів сотні мирних мешканців міста. Володимир Зеленський у виступі перед Конгресом США заявив про ініціативу створити новий союз держав U-24, який швидко реагуватиме на майбутні

прояви агресії. Міжнародний суд у Гаазі ухвалив проміжне рішення на користь України за позовом проти Росії з ухвалою, що Росія повинна негайно зупинити свої військові операції. Росію виключили з Ради Європи [12, с. 78].

До 18 березня окупанти досягли певного успіху лише в Донецькому операційному районі – заблокували вихід до Азовського моря. Зупинений підрозділами Сил оборони, ворог завдавав ракетно-бомбових ударів із застосуванням як високоточної зброї, так і боєприпасів невибіркової дії. Окупанти продовжували частково блокувати Чернігів, Суми та Харків.

19 березня війська України знищили кілька колон техніки окупантів в Миколаївській і Сумській областях. З'явилися дані про знищення командувача 8-ї загальновійськової армії Південного військового округу збройних сил РФ генерал-лейтенанта Андрія Мордвічева. На тимчасово окупованій території Донецької області Росія оголосила чергову хвилю мобілізації, піднявши граничний вік мобілізованих до 65 років. За висновком Пентагону 22 березня, російські війська за майже місяць війни так і не вирішили проблему поповнення ресурсів, отримали проблеми з логістикою, зв'язком і комунікацією та навіть теплим одягом [31, с. 87].

Українські війська кілька разів конкурували з російськими за Макарів. Дев'ять разів поспіль ЗСУ розбивали угруповання збройних сил РФ у селі Чернобаївка, що була потрібна окупантам як майданчик для наступу на Миколаїв. 23 березня ЗСУ взяли в кільце міста Буча, Ірпінь та смт Гостомель Бучанського району, а наступного дня підірвали російський десантний корабель «Саратов» у порту Бердянська [17, с. 82].

24 березня ЗСУ вдесяте знищило окупантів під Чернобаївкою, за кілька днів досягнувши кількості перемоги там до 12-и.

Наприкінці березня окупанти зосередили атаки на сховища пального, щоб ускладнити українцям логістичне забезпечення та створити гуманітарну кризу. Не будучи в змозі просуватися по землі, російські війська збільшили кількість повітряних атак по житлових та інфраструктурних районах. Через значні втрати РФ стала залучати військовослужбовців з частин забезпечення,

зокрема і з навчальних закладів. Спроби набору добровольців виявилися малорезультативними. В останні дні березня війська РФ відійшли від Києва, зосередившись на східному напрямку. 31 березня ЗСУ звільнили Бучу, а окупанти покинули Чорнобильську АЕС.

За 1– 2 квітня українські війська звільнили всю територію Київської області. Російські війська продовжили ракетні обстріли Дніпра, Кривого Рогу, Миргорода, Шепетівки, Балаклії, Харкова та Павлоградського району, перебили газогін під Северодонецьком. Надалі головні зусилля ворога зосередилися на укріпленні позицій на Таврійському та Південнобузькому напрямках, тривали обстріли Харкова [6, с. 56].

За тиждень ЗСУ повністю звільнили, після Київщини, Житомирщину, Чернігівщину та Сумщину. Почалося відновлення інфраструктури та перебудова логістичних ланцюжків для запуску економіки цих регіонів. В Україну стали повертатися іноземні дипломати, евакуйовані перед початком вторгнення.

На окупованих територіях загарбники надалі посилювали мобілізацію та укріплювали свої позиції, зазнавши невдач у подальшому просуванні фронту. 13 квітня українські військовики 2 ракетами Нептун поцілили у російський ракетний крейсер «Москва», що на початку вторгнення пропонував здатися захисникам острова Зміїний. Пошкоджений корабель затонув пізніше під час шторму. Після того зросла частота ракетних обстрілів української території російськими військами як помста за крейсер. Зокрема, ракетних атак зазнали Харків, Київ, Львів.

У квітні представник космічних сил США генерал Девід Томпсон телеканалу NBC повідомив, що Росія намагається перешкодити Україні використовувати глобальну систему позиціонування (GPS), дані яких використовуються для навігації, картографії та інших цілей.

Загострилася ситуація в Маріуполі. Бійці полку «Азов» та 36-ї окремої бригади морської піхоти, які боронять місто, неодноразово зверталися з проханням провести евакуацію мирних мешканців, яким загрожує смерть від

російських агресорів, а також провести деблокаду міста. 11 квітня оборонці Маріуполя повідомили, що по заводу «Азовсталь», який розташований у місті, було скинуто отруйну хімічну речовину, проте через окупацію міста перевірити цю інформацію було неможливо. 13 квітня підрозділи, які обороняють Маріуполь, пішли на з'єднання і успішно провели цю операцію в межах міста. 19 квітня на завод «Азовсталь» росіяни скинули надпотужну бомбу, хоча в укриттях підприємства перебували цивільні люди. Представники української влади (Володимир Зеленський, Дмитро Кулеба, Олексій Арестович та інші) неодноразово заявляли, що Маріуполь – це «червона лінія» у переговорах з Росією і якщо місто буде «добите», то в Україні буде лише одне завдання – повне знищення ворога. У середині квітня росіяни неодноразово пропонували оборонцям міста здатися в полон, проте всі пропозиції українські військовики відхилили [19, с. 89].

Після тактичної перемоги України у Київській, Чернігівській і Сумській областях та відступу Росії звідти більшість російських підрозділів, які тут здійснювали бойові дії та геноцид, передислокували на схід України, зокрема на Донбас і Харківщину. У ЗМІ почала ширитися інформація про початок «битви за Донбас» уже найближчим часом.

18 квітня в етері національного телемарафону «Єдині новини» секретар РНБО Олексій Данілов заявив, що вранці цього дня битва за Донбас почалася наступом російських військ на всій лінії фронту. Це підтвердив у вечірньому зверненні того ж дня Президент Володимир Зеленський. Тоді ж голова Луганської ОВА Сергій Гайдай заявив, що росіяни взяли під контроль місто Кременну, йдуть вуличні бої. Вранці 19 квітня ворог пішов у наступ по всій лінії фронту на Донецькому та Таврійському напрямках. Попри всі зусилля, на Донеччині, в Запорізькій і Херсонській областях за квітень фронт на колишній лінії розмежування суттєво не змінився. На півночі Харківської області українські війська трохи просунулися в бік кордону і продовжили утримувати агресора на північному сході від міста. На кордоні з Донецькою областю окупаційні сили, захопивши Ізюм, намагалися просуватися на Слов'янськ і до

села Барвінкове. Частково захоплений Маріуполь продовжив спротив, зокрема неприступним для військ РФ виявився завод «Азовсталь». В російському війську почастишали випадки відмов і протестів проти наступу через значні втрати [9, с. 70].

26 квітня за ініціативи США на авіабазі «Рамштайн» у Німеччині відбулася зустріч глав оборонних відомств і начальників штабів понад 40-а держав світу для координації збройної допомоги Україні. За підсумками зустрічі де-факто було створено антиросійську коаліцію. Німеччина приєдналася до країн-надавачів зброї. Велика Британія та Франція ухвалили постачати в Україну артилерію та зенітно-ракетні комплекси.

Раніше, 6 квітня 2022 року, в Сенаті США і 28 квітня 2022 року в Палаті представників 417 голосами проти 10 голосів був прийнятий закон про ленд-ліз для оборони демократії Україною від 2022 року. Захід остаточно визначився зі своєю позицією: посилювати санкції проти Росії та підтримувати Україну фінансово і постачанням зброї аж до її перемоги [38, с. 89].

1 травня під час інтерв'ю італійському телебаченню голова МЗС Росії Сергій Лавров заявив, що в Україні панує нацизм, оскільки «найбільші антисеміти – самі євреї». Ці слова спричинили хвилю обурення і критику політики Ізраїлю щодо України, висловлена думка, що Ізраїль більше не може лишатися осторонь війни в Україні. Путін згодом своєрідно вибачився за слова Лаврова перед прем'єр-міністром Ізраїлю Нафталі Беннетом.

Біля острова Зміїний 7 травня українські війська знищили десантний корабель і два зенітні ракетні комплекси. В ніч на 8 травня оперативне командування «Південь» повідомило про знищення біля острова трьох російських катерів. Того ж дня завершилася евакуація з «Азовсталі» цивільних (крім поранених і медиків).

9 травня президент США Джо Байден підписав ленд-ліз для України. Попри прогнози західних ЗМІ, Володимир Путін не оголосив цього дня мобілізації в Росії, як і не визнав, що Росія веде війну проти України [36, с. 86].

Російські сили 11 травня зазнали великих втрат під час спроби переправитися через річку Сіверський Донець біля Білогорівки. 15 травня українські війська вийшли на кордон з Росією в Харківській області.

У ніч з 16 на 17 травня військовиків з «Азовсталі» евакуювали на територію окупованих Новоазовська та Оленівки для подальшої доставки на підконтрольну українській владі територію [43, с. 80].

За три місяці війни втрати агресора, за оцінками британської розвідки, перевищили втрати в Афганістані за 9 років. Вона зауважила погану тактику Росії, обмежене прикриття з повітря, відсутність гнучкості та командного підходу.

Наприкінці травня російські сили розпочали наступ в районах Лиману, Попасної, Северодонецька, Слов'янська. До 28 травня в районі Северодонецька, Тошківки та Осколонівки ЗСУ відтіснили російські війська на раніше зайняті позиції. Пізніше окупанти просунулися вглиб Северодонецька. Українським силам вдалось перетнути Інгулець і створити плацдарм на іншому березі.

31 травня Європейський Союз погодив ембарго на російську нафту, що зменшить її імпорт до кінця 2022 року на 90 % [2, с. 89].

У ході контрнаступу на Херсонщині ЗСУ звільнили понад 20 населених пунктів. 2 червня ЗСУ знищили в Дніпро-Бузькому лимані 2 швидкісні десантні катери росіян. Подальший херсонський контрнаступ ЗСУ відбувся на напрямках Киселівка, Солдатське та Олександрівка. Лінію фронту вдалося відсунути на кілька кілометрів від Запоріжжя.

Німеччину Україна та інші держави неодноразово звинувачували у зволіканні з поставками зброї. Канцлер Німеччини Олаф Шольц після відвідання України разом з Емманюелем Макроном 17 червня заявив, що німецьке важке озброєння надійде вчасно, щоб переломити хід бойових дій на Донбасі [6, с. 56].

За повідомленням британської розвідки, берегова оборона України значною мірою нейтралізувала здатність Росії встановити контроль на морі. Внесок у це зробили потоплення українськими військами російського буксира

«Василій Бех» 17 червня, який перевозив зброю, удари 20 червня по бурових нафтогазових вишках, захоплених у 2014 році, та ракетний удар по окупованому острову Зміїний [41, с. 56].

Європейська рада надала Україні статус кандидата в члени Європейського Союзу 23 червня. Україна запланувала виконати рекомендації Європейської комісії щодо початку переговорів про вступ до Європейського Союзу до кінця 2022 року.

Вночі 24 червня ЗСУ відійшли з Сєверодонецька на більш укріплені позиції. Бої за місто суттєво виснажили російські війська та змусили їх ослабити наступ на інших ділянках фронту.

На саміті в Мадриді 29 червня НАТО оцінило Росію найбільшою загрозою. Генеральний секретар Єнс Столтенберг заявив, що перед НАТО постали найбільші виклики з часів Другої світової війни.

ЗСУ вийшли з Лисичанська 3 липня. Водночас представник Міністерства оборони України Юрій Сак наголосив, що Лисичанськ російські війська не контролюють повністю.

На острові Зміїний 4 липня встановили український прапор, відзначивши цим повне повернення острова під контроль України. Речниця пресцентру оперативного командування «Південь» Наталія Гуменюк повідомила, що на решті території півдня України ЗСУ просуваються «повільно, але впевнено».

2.2. Вирівнювання фронту та наступ ЗСУ

Від 3 липня Росія не заявляла про захоплення нових територій, узявши, за словами російського керівництва, «оперативну паузу». Натомість російські підприємства будь-якої форми власності зобов'язали забезпечувати своєю продукцією російські «спеціальні військові та антитерористичні операції».

Наступи армії РФ уповільнилися через системне знищення українськими військовиками російських складів боєприпасів у глибокому тилу. Удари завдавалися передусім високоточною артилерією HIMARS на відстані до 80 км. Очевидно, як відповідь на неможливість наступу Росія здійснила акти

тероризму проти цивільних: ракетні удари по Часовому Яру 9 липня та по центру Вінниці 14 липня [21, с. 56].

Головнокомандувач ЗСУ Валерій Залужний 18 липня повідомив Голові об'єднаного комітету начальників штабів США генералу Марку Міллі, що ситуацію на фронті стабілізовано.

22 липня Україна з Туреччиною та ООН підписала угоду про безпечне вивезення зерна через Чорне море. Одеські морські порти «Одеса», «Чорноморськ» і «Південний» відновили роботу, що зробило можливим експорт зерна в Туреччину. 23 липня Росія порушила угоду з ООН, Туреччиною та Україною про ненапад і атакувала ракетами порт «Одеса» [34, с. 83].

24 липня оприлюднено подробиці справи про державну зраду экс-голови Управління Служби безпеки України в Криму Олега Кулініча під кураторством колишнього заступника секретаря РНБО Володимира Сівковича, який забезпечив швидке захоплення південних областей України. При цьому Кулініч і Сівкович приховали інформацію про плани щодо наступу армії РФ з Криму від керівництва СБУ і держави. Слідство з'ясувало, що Кулініч і Сівкович працювали на російські спецслужби щонайменше з червня 2019 року і створили основу для швидкого захоплення південних регіонів України [32, с. 72].

У 20-х числах липня ЗСУ вивели з ладу всі три мости, що вели в окупований Херсон через Дніпро, унеможлививши цим надходження на правий берег російської військової техніки.

Поблизу селища Оленівка в Донецькій області вночі з 28 на 29 липня Росія підірвала колонію, де утримувалися полонені бійці ЗСУ, порушивши тим самим зобов'язання перед міжнародними організаціями про збереження життя та здоров'я полонених.

ЗСУ продовжили стримувати окупаційні війська, відбиваючи їхні спроби просунути вглиб країни, та перерізаючи шляхи постачання мостами. Обстрілами було виведено з ладу Антонівський і Каховський мости у Херсонській області, де Росія зосередила свої сили.

5 серпня окупанти обстріляли Запорізьку АЕС, що спричинило загрозу її нормальній роботі.

9 серпня у Сакському районі Криму сталися вибухи на аеродромі, де базувалися російські військові літаки. У результаті знищено декілька літаків і військових. Спершу ні Україна, ні Росія не підтверджували причетності до цього ЗСУ. 7 вересня ЗСУ підтвердили, що це вони завдали ракетних ударів по цій та інших авіабазах.

Вибухи 16 серпня в Джанкойському районі знищили великий склад боєприпасів РФ і перервали залізничне сполучення між материковою Україною та Кримом. 18 серпня відбулися вибухи на аеродромі «Бальбек» біля Севастополя та в Керчі, а в наступні дні – в Євпаторії, Бахчисараї, Севастополі та селі Молочне (Сакський район), зокрема в штабі Чорноморського флоту РФ. В той же час російські війська продовжили ракетні обстріли українських міст.

24 серпня російські окупанти ракетами вдарили по залізничній станції Чаплине у Дніпропетровській області. Внаслідок цього удару загинули 15 людей, близько 50 були пораненими. Про це заявив президент Володимир Зеленський у виступі по відеозв'язку перед Радою безпеки ООН На ранок 25 серпня кількість жертв зростає до 25 людей.

Міністерство оборони Великої Британії з посиланням на дані розвідки, повідомило 24 серпня, що «Наступ [Росії] на Донбасі йде мінімально, і Росія очікує великої контратаки України». Армія РФ «значно деградувала», дипломатичний вплив Росії зменшився, а «довгострокові економічні перспективи похмурі».

На початку вересня Запорізьку АЕС відвідала група фахівців МАГАТЕ для оцінки загрози від її обстрілів російськими військами.

Контрнаступ України на Херсонщині змусив росіян зосередити значну частину своїх військ на півдні. Скориставшись цим, 7 вересня ЗСУ просунулися щонайменше на 20 км на контрольовану Росією територію на сході Харківщини. ЗСУ далі стрімко просунулися вглиб окупованих територій: 8 вересня звільнили Балаклію, 10 вересня – Куп'янськ. Російські війська

опинилися під загрозою оточення. Окупанти разом з колаборантами стали масово відступати з Луганщини, покинули Ізюм і Вовчанськ. Вони без боїв покинули також Кремінну, однак 14 вересня частково повернулися. Контрнаступ, розробка якого довго трималася в таємниці (в тому числі від США), виявився несподіваним для російських військ, які очікували його на півдні України.

На рубежі 2021–2022 років розгорнулася російсько-українська війна, яка стала продовженням конфлікту, початого в 2014 році. Вона мала серйозні наслідки для обидвох країн та регіону в цілому.

Висновок про російсько-українську війну 2022 року можна сформулювати таким чином:

Агресія Росії: Російська Федерація застосувала військову силу для нападу на Україну. Це було грубим порушенням міжнародного права та суверенітету України.

Людські жертви та гуманітарна криза: Війна призвела до значних людських втрат, внутрішньо переміщених осіб та гуманітарної кризи. Це створило серйозні проблеми з правами людини та гуманітарною допомогою.

Руйнування та економічні дослідження: Війна супроводжувалася руйнуванням інфраструктури, економічними втратами та зниженням життєвого рівня населення. Обидві країни стикнулися з важкими економічними та соціальними викликами.

Міжнародна реакція: багато країн світу засудили агресію Росії та висловили підтримку Україні. Міжнародні санкції були введені проти Росії з накладенням на її поведінку.

РОЗДІЛ 4

Методичні аспекти висвітлення російської агресії на уроках історії як вияв реалізації громадянської компетентності

4.1. Поради при розмові з дітьми на уроках історії як вияв громадянської компетентності.

Даний розділ вміщує базу матеріалу яку рекомендується використовувати вчителю при роботі з темою: «Висвітлення російсько-української війни 2014–2022 рр. « або якоюсь з її частиною.

Висвітлення російської агресії на уроках історії є аспектом формування громадянської компетентності учнів. Методичні аспекти, які потрібно використані при вивченні цієї теми:

1.Об'єктивність та достовірність історичних фактів: Важливо підкреслити значення до утримання об'єктивності та представлення достовірних фактів про російську агресію. Вчитель повинен перевірити інформацію та використовувати авторитетні джерела.

2.Критичне мислення та аналітичні навички: Запропонуйте учням аналізувати причини, наслідки та контекст російської агресії. Спонукайте їх до критичного мислення, постановки запитань та розгляду різних поглядів на цю проблему.

3.Залучення джерел та свідчень: Використовуйте історичні джерела, такі як свідоцтва очевидців, документи, зображення та тексти, щоб доповнити вивчення російської агресії. Це дозволяє учням отримати більш повне розуміння подій.

4.Порівняння з іншими конфліктами: Порівняйте російську агресію з іншими конфліктами у світі. Порівняльний підхід допоможе учням зрозуміти унікальні аспекти даної ситуації та виявити загальні тенденції.

5.Розвиток дискусійних навичок: Залучайте учнів до обговорення російської агресії, стимулюючи обмін думками, аргументацію та розгортання дискусій [21, с. 56].

Конфлікт, що наступає на країну, стає неодмінною складною життям кожного її мешканця, незалежного від його віку. І молоді люди повинні знайти своє місце у світогляді, щоб стати майбутніми дорослими, які поважають, оберігають та сприяють збереженню світу.

Пропонуємо кілька порад щодо того, як підійти до розмови з дитиною про війну.

1. Надавайте інформацію відповідно до віку дитини та подбайте, щоб вона не ретравмувала дитину.

Діти з наймолодшого, повинні бути інформовані про події, які відбуваються в їхній країні, проте дорослі несуть велику відповідальність забезпечувати їх від небезпечного контенту. Важливо розуміти, що переживання, пов'язане з поточною ситуацією, є нормальним, але слід пам'ятати, що діти підтримують емоційні сигнали від дорослих. Тому, спілкуючись з дитиною, намагайтеся зберегти контроль над власними емоціями. Нагадайте їм, що багато людей, не лише в Україні, а й у всьому світі, наполегливо працюють, щоб війна закінчилась.

2. Дбайте про медіагігієну та медіаграмотність вашої дитини в умовах війни.

Будьте важливі до інформації, які діти підтримують, прислухайтеся до їхніх розмов і аналізуйте їхні запитання до вас. Діти можуть отримати інформацію з різних джерел, тому важливо уточнити у вашої дитини, звідки вона побачить цю чи ту інформацію і, якщо вона є неточною або неправдивою, виправити це. Навчіть дітей про медіаграмотність та критичне мислення, поясніть, як та чому поширили фейки. Якщо дитина задає запитання, формулює гіпотези або шукає причини, вона розвиває своє мислення, тому її направляють та навчають перевіряти інформацію з різних джерел, які вважаються достовірними. Нагадайте дитині, що вона може поговорити з вами.

3. Обмежте потік новин.

Варто відзначити можливість вимикати новини під час перебування дітей. Новинний контент у наш час може бути травматичним для таких дітей,

спричиняти занепокоєння, підсилювати тривогу та страх. З дітьми середнього шкільного віку та підлітками можна використовувати перегляд новин як можливість для обговорення подій, які відбуваються в країні та у вашій громаді, застосовуючи вищезазначені поради.

4. Зосередьте увагу на допомозі.

Діти повинні бути ознайомлені з тим, що люди надають допомогу одному. Наприклад, потрібно розповісти про волонтерів, які віддають свій час, щоб допомогти потребуючим, і про територіальну оборону, яка захищає нашу територію. Якщо діти хочуть підтримати тих, хто, наприклад, намалювати малюнок або написати вірш, варто їх у цьому підтримати. Підлітки, які цікавляться гуманітарною допомогою, можуть знайти місцеві організації, які приймають волонтерів [21, с. 58]/

5. Слідкуйте за станом дитини.

Враховуючи постійну присутність новин про воєнні події, що ускладнює зосередження на інших аспектах життя, ви, як батьки, залишаєтеся числом осіб та орієнтаторами для своєї дитини. Їй також важливо, щоб ви були зацікавлені в новинах, які відбуваються в її житті. Продовжуйте слідкувати за її станом, поступово задаючи запитання: «Як ти себе відчуваєш?», «Як у тебе все йде?», «Чи є у тебе щось нове? Чи знаєш ти, як справи у твоїх друзів?», «Чи є у тебе питання, яка ти хотіла/хотів би обговорити?».

Під час повномасштабної війни, яку веде росія проти України, особливо враховуючи постійний ракетний і дронний терор армії путіна, у школі вчителям часто доводиться говорити з дітьми на тему війни. Зокрема, якщо лунає повітряна тривога.

Алгоритм дій вчителя під час тривоги

- залишайтеся в укритті;
- майте під рукою тривожний рюкзак, покладіть у нього документи, а також воду, печиво тощо, термос із гарячим напоєм, теплий одяг, павербанк, ліхтарик;

- намагайтеся контролювати власний психологічний стан. Для цього можна виконати декілька дихальних вправ;
- не читайте новини в голос, пам'ятайте: діти сприймають інформацію від дорослих ще й на емоційному рівні;
- виконайте вправи з дітьми, які відволікають і заспокоюють. Почніть із дихальних вправ. Також допоможуть рухливі забавки (разом із учнями можна пострибати, помахати руками та ногами – ніби стряхнути із себе воду тощо);
- відповідайте на питання дитини спокійно, якщо вона дозволяє – обійміть її.

Ми маємо пам'ятати й усвідомити: ця війна всерйоз і надовго. Адже Україна зараз згуртована та об'єднана у боротьбі з російськими окупантами заради найголовнішого – майбутнього наших дітей у вільній і незалежній країні. Саме тому вчителі у розмові зі школярами мають правильно і тактовно пояснювати, якою ціною Україна виборює право на життя — ціною життів українських захисників, які відстоюють кожен метр нашої країни проти кремлівських терористів; втраченими назавжди життями українців, які потрапили під окупацію рашистів; закатованими та звалтованими росіянами до смерті нашими громадянами.

4.2. Алгоритм пошуку інформації про російсько-української війни 2014–2022 рр. для роботи на уроках історії для забезпечення громадянської компетентності.

Під час пошуку інформації про російсько-української війни 2014–2022 рр. для роботи на уроках історії потрібно використовувати матеріали які правдиво і без ідеології висвітлюють події та забезпечують громадянську компетентність.

Зокрема в відео-матеріали, пропонується брати з офіційних джерел, які можуть бути на різних платформах. Наприклад Армія Inform (<https://www.youtube.com/@ArmyInform>), канал Головне управління розвідки МО України (https://www.youtube.com/@DI_Ukraine), канал Makahon (<https://www.youtube.com/@Makahon>)..... Також величезний масив інформації,

яка також структурована по днях можна знайти на платформі Ютубу в архівах основних телеканалів, які з початком війни об'єднали свої ефіри в єдиний телемарафон. У більшості з цих даних потрібну інформацію потрібно буде знаходити по даті події. Наведу приклади найбільших архівів: Телеканал ICTV (<https://www.youtube.com/@ictv/featured>), Суспільне Новини (<https://www.youtube.com/@SuspilneNews>), ТСН (<https://www.youtube.com/@tsn/playlists>) Важливий внесок у висвітлення війни отримується при перегляді різних проєктів: Авіапрорив на Азовсталь. Небо (<https://www.youtube.com/watch?v=nApR7MijTU&t=180s&pp=ygUI0L3QtdCxx0L4%3D>), «Харківський контрнаступ. Земля» (https://www.youtube.com/watch?v=WFVt0RaI_r4&t=1s) або «Море. Битва за острів Зміїний» (<https://www.youtube.com/watch?v=0MjsxTFeuEM>) і тому подібні проєкти.

Також для забезпечення громадянської компетентності потрібно використовувати повноцінні фільми, в яких вдало показані правдиві події в художньому жанрі:

- «Аліса в країні війни»
- Вітер зі сходу (фільм, 2019)
- Іловайськ 2014. Батальйон Донбас
- Кіборги
- Донбас (фільм, 2018)
- Снайпер. Білий ворон
- Позивний Бандерас
- Місто героїв
- 93: бій за Україну

Також можна користуватися великим доробком різних побічних матеріалів проте потрібно зважати на незаангажованість джерела матеріалу і самого матеріалу.

Висвітленням війни також займаються різні засоби масової інформації, дуже багато інформації випускають у вигляді статей на багато тематик. Зокрема хотів би зупинитися на зарубіжних суб'єктах висвітлення: Дойче Велле, «Голос Америки», New York Times, The Wall Street Journal, The Washington Post, BBC, Журнал Economist, Агенства Associated Press, Reuters, Bloomberg News, Foreign Affairs. Дані джерела визнані одними з найкращих та найправдивіших.

Проте українські джерела все ж таки найбільше подають інформації. Адже потрібно зазначити що усі наявні українські ресурси займаються висвітленням картини. Не буду тут зазначати конкретні ресурси.

Важливими аспектом є також написані книги про війну. Зокрема хочу виділити, книги які насамперед були написані військовими: «Безодня» Влад Сорд, «Точка нуль» Артем Чех, «Психи двох морів» Юрій Руденко, «Батальйон «Донбас». Записки добровольця» Ігор Родін, «Точка неповернення» Дмитро Вербич, «Congo-Донбас. Гвинтокрилі флешбеки» Василь Мулік, «72. Записки комбата» Олександр Вдовиченко... та інші.

Також потрібно згадати книгу про спостереження та емоції 42 авторів, які на власні очі побачили війну. Ця книга про війну включає твори Сергія Жадана, Софії Андрухович, Павла Вишебаби, Юрія Андруховича та інших. А саме книга, до якої увійшли літературні твори сучасних українських авторів: уривки щоденників, есе і поезія – Війна 2022.

«Незламні» – це книга, яка розповідає про неймовірні українські жінки, які виявили незламність та боролися за перемогу щодня, рятували дітей, людей похилого віку і навіть тварин у найскладніші часи історії.

У казці, присвяченій історії звичайної родини, яка опинилася в окупації на Київщині, символами незламності стали Котик, Півник та Шафка з Бородянки. Вони пережили безжальні ворожі обстріли і стали невід'ємною частиною цієї казки. Автором цієї книги є Олександр Михед.

«Життя посеред життя» – це книга, написана письменницею та журналісткою Ольгою Карі. У цих історіях розповідається про неймовірні ситуації, які люди змушені переживати під час воєнного конфлікту.

Автор описує, як борщ готуються під виття сирен, як проводиться проводити ночі у ванній кімнаті, а парфуми знаходяться в тривожній валізі. Книга розповідає про складність людських взаємин, про нові емоції, які ще не встигли бути осмисленими. Вона також звертає увагу на те, як повсюдне життя пізнає повну перебудову під впливом повномасштабної війни, що міняє все, що було раніше.

«Відбій повітряної тривоги» - це книга-щоденник, написана Анастасією Нікуліною та ілюстрована Олександром Греховим. У цій книжці зібрані лаконічні та точні спостереження за тим, як українські люди прожили період із січня по серпень 2022 року.

Автор створює ваші особисті враження та спогади про цей період, фіксує події, які відбувалися навколо нього. Книга дає можливість прочитати про життя під час тривоги та обстрілів, про те, як українці пристосувалися до складних умов та змінюються у своїх оточенні.

Як пояснити дітям, що відбувається? Чому їм доводиться витратити багато часу у ванній кімнаті? Коли вони самі додому? Хто такі переселенці?

«Мої тимчасові канікули» Катерини Єгорушкіної – це розповідь про життя дівчинки Віри, яка через складну проблему в країні змушена була залишити дім. Вона разом зі своїми батьками й молодшим братом переїхала до підвалу своєї багатоповерхівки, де шукала притулку від небезпеки. Сім'я намагалася адаптуватися до нових умов – плавати сніг, коли вода відключена; зігріватися співами, коли немає опалення; вірити у безпеку близьких, коли немає можливості зв'язатися.

Отже, висвітлення російської агресії на уроках історії є аспектом формування громадянської компетентності учнів. Ось деякі методичні аспекти, які можуть бути використані при вивченні цієї теми:

1. Об'єктивність та достовірність історичних фактів: Важливо підкреслити значення до утримання об'єктивності та представлення достовірних фактів про російську агресію. Вчитель повинен перевірити інформацію та використовувати авторитетні джерела.

2.Критичне мислення та аналітичні навички: Запропонуйте учням аналізувати причини, наслідки та контекст російської агресії. Спонукайте їх до критичного мислення, постановки запитань та розгляду різних поглядів на цю проблему.

3.Залучення джерел та свідчень: Використовуйте історичні джерела, такі як свідоцтва очевидців, документи, зображення та тексти, щоб доповнити вивчення російської агресії. Це дозволяє учням отримати більш повне розуміння подій.

4.Порівняння з іншими конфліктами: Порівняйте російську агресію з іншими конфліктами у світі. Порівняльний підхід допоможе учням зрозуміти унікальні аспекти даної ситуації та виявити загальні тенденції.

Розвиток дискусійних навичок: Залучайте учнів до обговорення російської агресії, стимулюючи обмін думками, аргументацію та розгортання дискусій.

ВИСНОВКИ

Тож, на початку 2014 року Російська Федерація, розпочавши конфлікт проти України, порушивши не тільки українсько-російські обопільні угоди і договори, а й власне законодавство та низку міжнародно-правових актів, перед світовою спільнотою затаврувала себе як держава-агресор і як країна, що намагається анексувати територію, а її політичне керівництво остаточноило себе як група, яка порушує міжнародні норми та спонсорує тероризм.

Російсько-український конфлікт, за своїми особливостями, виходить за рамки двосторонньої відмітки й виявляється у собі ознаками загальної кризи світової системи безпеки, що призводить до глобальних змін планетарного значення: змінитися лише кордони та системи влади в Україні та Росії, почати масштабну трансформацію євразійського простору, розпочато перерозподіл ринків торгівлі та сировини, знають зміни усталених політичних поглядів та взаємовідносини, переглядаються основи глобалістичної економіки та системи світової безпеки, а світовий порядок буде базуватись на нових правилах гри й встановити нову конфігурацію.

РФ розпочала насильницькі дії щодо окупації Криму в лютому 2014 р., здійснивши грубе порушенням українського та міжнародного права. Слід визнати, що тимчасово окупована РФ територія Криму – це невід’ємна частина території України, у межах якої російські збройні формування та окупаційна адміністрація РФ протиправно встановили і здійснюють фактичний контроль матеріальних ресурсів, суспільних та інших відносин, всупереч визнаному міжнародним співтовариством та утвердженням Конституцією України державного суверенітету України.

Початком окупації Криму слід вважати 19–20 лютого 2014 р., коли вперше були застосовані людські та матеріальні ресурси збройних сил РФ для захоплення території півострова, а 24 лютого ці дії переросли в повномасштабне збройне вторгнення на території України. При цьому російська влада усіяко заперечувала участь військових РФ у вказаних діях,

незграбно маскуючи їх та спотворюючи інформацію про події підконтрольні Кремлю пропагандистські ЗМІ.

Ескалація подій на Донбасі розпочалася з березня 2014 р., коли у Донецькій та Луганській областях почалися антиурядові протести. На початку квітня протестувальники захопили низку адміністративних в обласних центрах й заговорили про утворення Донецької і Луганської народних республік.

12 квітня 2014 р. озброєна група бойовиків на чолі Ігорем Гіркіним захопила місто Слов'янськ на Донеччині, після чого в.о. президента України Олександр Турчинов оголосив початок антитерористичної операції. З часом бойовики взяли під контроль більшість великих міст Донбасу.

У середині червня бійці батальйону «Азов» після швидкої операції вибили бойовиків з м. Маріуполя. 5 липня сили АТО взяли під контроль Слов'янськ, Краматорськ та кілька інших міст Донбасу, проте бойовики Гіркіна зуміли відійти до м. Донецька.

Військові намагалися взяти під контроль кордон цих двох областей з Росією, проте позиції силовиків масово розстрілювали з артилерії. Українська сторона стверджувала, що це робили з російського боку кордону, а Росія цю інформацію заперечувала.

До середини серпня 2014 р. сили АТО звільнили значну частину контрольованої бойовиками території і майже завершили відрізання Донецька і Луганська від російського кордону.

17 липня над підконтрольною бойовикам частиною Донецької області збили літак рейсу МН17 малайзійських авіаліній, внаслідок чого загинули 298 людей. Ця подія суттєво вплинула на сприйняття конфлікту у світі.

Проте наприкінці серпня значні сили бойовиків, а за твердженням Києва – і російських військ, зайшли до України та розбили українські війська в «Іловайському котлі» на південь від Донецька.

Сили проросійських бойовиків захопили прикордонне місто Новоазовськ на Азовському морі, але наступ на Маріуполь був зупинений.

Після важких боїв українські війська частково були розбиті, а вже 5 вересня у м. Мінську були підписані угоди щодо припинення вогню й встановлення лінії розмежування.

Перемир'я регулярно порушували, сторони звинувачували одна одну в обстрілах, а в середині січня бойовики перейшли в наступ, захопили частину Донецького аеропорту й місто Вуглегірськ біля Дебальцевого.

Широкомасштабне вторгнення збройних сил РФ в Україну наприкінці лютого 2022 р. відбулося одночасно на багатьох напрямках. Це обумовило формування кількох операційних зон, у межах кожної з яких бойові дії велися за кількома операційними напрямками.

За рік великої війни від початку широкомасштабного вторгнення Сили оборони України зірвали всі плани російських агресорів, змусивши їх відмовитись від захоплення Києва, висадки морського десанту в Одеській області та виходу до Придністров'я. Від осені 2022 р. зусилля збройних сил російської федерації зосереджені на спробі загарбати територію Донецької та Луганської областей і втримати тимчасово окуповані частини Херсонської та Запорізької областей. Мужній та результативний опір упродовж року великої війни зламав хребет російської агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативні документи

1. Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин та співробітництва між державами відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй від 24 жовтня 1970 року.
2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року та Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. № 995_153 § розд. I ст.2. (2006).

II. Монографії і статті

4. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII–XXI ст. / За заг. ред. В. Брехуненка. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. К., 2016. 248 с.
5. Гай-Нижник П. П. Росія проти України (1990–2016 рр.): від політики шантажу і примусу до війни на поглинання та спроби знищення. [Архівовано 5 лютого 2019 у Wayback Machine]. К.: «МП Леся», 2017. 332 с.
6. Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014–2016) [Архівовано 21 липня 2021 у Wayback Machine.] / під заг. ред. І. Руснака. К.: *Національний університет оборони України*, 2017. 162 с.
7. Горбулін В. Світова гібридна війна: український фронт: монографія. Київ: НІСД., 2017.
8. Тимчук Д., Карін Ю., Машовець К., Гусаров В. Вторгнення в Україну. Хроніка російської агресії. Київ: Брайт Стар Паблішінг, 2017. 240 с.

9. Офіцинський Ю. Російська агресія на Донбасі в сучасній українській історіографії. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Історичні науки*. 2017. № 6 (311). С. 128-135.

10.Офіцинський Ю. Вторгнення Росії на Донбас у 2022 р. (за матеріалами газети «The New York Times»). *Збірник студентських наукових праць [Ужгородського національного університету]. Серія: історія*. 2016. Вип. 9. С. 10–127.

11.Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. Київ: Академія, 2016. 256 с.

12.Катерина Ж. Ми повернулися: ми під час війни. УНІАН. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/mipovernulisya-yak-ukrajinskiy-biznes-vidnovlyuye-robotu-pid-chas-viyninovini-ukrajina-11824872.html> (дата звернення: 17.05.2022).

III. Підручники, посібники, методичні матеріали

13. Бернадський Б. В. Міжнародні конфлікти: курс лекцій. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2012. 266 с.

14. Єнін М. Зоріна А. Війни на Донбасі в цивілізаційному дискурсі та масовій свідомості мешканців України. *Великі війни, великі трансформації 1918-2018: конфлікти та мир у ХХ та ХХІ сторіччях: Матеріали ІХ міжнародної наук.-практ. конф.* К., 2018. С. 186–189.

15. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / Упоряд. П. Гай-Нижник. Київ: МП Леся, 2016. 586 с.

16. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України ХІІ – ХХІ ст. Київ: Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. Грушевського НАН України, 2016. 248 с.

17. Власюк О., Кононенко С. Кремлівська агресія проти України: роздуми в контексті війни. Київ: НІСД, 2017. 304 с.

IV. Енциклопедичні і довідкові видання

18. Железняк М., Іщенко О. Зарубіжні онлайн-енциклопедії про анексований Крим. *Dialog der Sprachen, Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht: XII. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik*. München, 2022. С. 481–495.

19. Кашпор О. Війна очима ТСН: 28 історій по той бік камери. Київ: Основи, 2015. 220 с.

20. Окупаційні війська РФ на Донбасі. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Окупаційні_війська_РФ_на_Донбасі

V. Іноземні джерела

21. Paul Roderick Gregory (5 травня 2014). Putin's 'Human Rights Council' Accidentally Posts Real Crimean Election Results. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2014/05/05/putins-human-rights-council-accidentally-posts-real-crimean-election-results-only-15-voted-for-annexation/?sh=968902af1727>

22. Antoine Arjakovsky. *Russie-Ukraine, de la guerre à la paix?* — Paris : Parole et Silence, 2014.

23. Başlar M. A. The Influence of Media on the Reconstruction of Social Reality Through Asymmetric Information. 2014. URL: http://cicr.blanquerna.url.edu/congres_vi/actas/dades/ambit2/2.%20Gulsah.pdf.

24. Strategic Information Warfare: A New Face of War. *RAND Corp.* 2014. URL: http://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR661/index2.html.

25. Burgess G. Kenneth Boulding: A Legacy of Ideas. Retrieved from. 2022. URL: <https://www.beyondintractability.org/library/kenneth-boulding-legacy-ideas>

26. Herszenhorn D. Kiev Truce Falls Apart, and Unrest Resurges. *The New York Times*. 2014. 24 January. URL: <https://www.nytimes.com/2014/01/25/world/europe/ukraine-protests.html>

27. Kramer A. Police and Protesters in Ukraine Escalate Use of Force. *The New York Times*. 2014. 20 January. URL: <https://www.nytimes.com/2014/01/21/world/europe/ukraine-protests.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Карта бойових дій у 2022–2023 рр.

Конспект уроку

Мета уроку:

- пояснювати та застосовувати на прикладах поняття та терміни: *сепаратизм, гібридна війна, п'ята колона, антитерористична операція (АТО), «нормандська четвірка», Мінські угоди, «кіборги»;*
- пояснювати причини і наслідки агресії Російської Федерації проти України;
- описувати події, пов'язані з анексією Криму та окупацією на сході України;
- описувати основні події російсько-української війни ХХІ ст.;
- характеризувати, порівнювати, узагальнювати та критично оцінювати процеси анексії Російською Федерацією Криму та окупації частини українського Донбасу, рівень і способи життя населення.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: карта України, тактична карта бойових дій в зоні АТО, комп'ютерна презентація уроку.

План вивчення нового матеріалу

1. Анексія Криму Російською Федерацією.
2. Посилення сепаратизму на сході України, його підтримка з боку Кремля.
3. Початок антитерористичної операції в Україні. Іловайський та Дебальцевський котел.
4. Вторгнення російських військ на Донбас.
5. Масова підтримка українського народу своєї свободи й незалежності. Волонтерський рух.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ УРОКУ

Повідомлення теми та мети уроку.

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Фронтальне опитування

1. Назвіть хронологічні межі Революції гідності.
2. З якою метою студенти вийшли на Майдан Незалежності?
3. Скажіть, хто такі «тітушки»?
4. Чи можна було уникнути кровопролиття в лютому 2014 р.?
5. Які причини народного гніву в Києві та інших містах України в лютому 2014 р.?
6. Які чинники сприяли втечі Януковича з України?

III. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

Проблемне питання: Свого часу Президент України П.Порошенко назвав події на Сході України Вітчизняною війною (Виступ Президента на параді на честь 23-ї річниці Незалежності України 24.08.2014р., виступ на

засіданні РНБО 20.12.2014 р.). Чи можна вважати російсько-українську війну XXI ст. Вітчизняною війною?

1. Анексія Криму Російською Федерацією

Розповідь вчителя

Російське керівництво сприйняло перемогу Майдану і втечу Януковича у лютому 2014 року як власну катастрофу (Слайд 3). Плани поглинути Україну і використати її ресурси для цілей імперії зазнали краху. Успішна модернізація України поставила б хрест на імперських амбіціях Росії, демонструвала неефективність її суспільно-політичного ладу у порівнянні з європейським. Тому Кремль вирішив задіяти заздалегідь розроблений план військової окупації Криму. Метою було, з одного боку, загарбавши чужу територію, добитися підтримки шовіністичної частини населення Росії та відвернути увагу російського суспільства від власної корупції, неефективності, бідності та приниження російського населення в Росії, а з іншого – «покарати» Україну за Революцію, принизити її, підірвати життєздатність та, врешті-решт, підкорити, а потім знищити як державу і народ.

Заздалегідь до Криму було надіслано додаткові спецпідрозділи російських військ та численних членів російських націоналістичних організацій. Безпосередньо на мітингу в Севастополі «мером» без виборів було проголошено громадянина Росії. Проте в Сімферополі мітинг кримських татар за єдність з Україною виявився більш масовим ніж виступ противників єдності, і севастопольський сценарій втілити не вдалося (Слайд 4).

Завдання

Прослухавши матеріал лекції скласти таблицю «Основні події російсько-української війни XXI ст.»

Орієнтований вигляд таблиці

Дата	Подія
27 лютого 2014 р.	Початок агресії Росії проти України, захоплення будівлі Верховної Ради Автономної Республіки Крим
1 березня 2014 р.	Перші масштабні проросійські виступи в Донецьку та Луганську

Розповідь вчителя

У ніч на 27 лютого 2014 р. будівлі парламенту та уряду Криму були захоплені військовими без розпізнавальних знаків, які вивісили над ними прапор Росії. Російських військових назвали «зеленими чоловічками», оскільки вони були вдягнені у зеленого кольору однострої без розпізнавальних знаків. Під дулами автоматів нападники збирали кримських депутатів на засідання парламенту автономії. Окупанти заявили, що більшість депутатів нібито

проголосували за проведення референдуму, проте незалежних підтверджень цьому досі не існує.

Російська агресія спочатку була названа «гібридною війною», з огляду на відмову Росії визнавати свою участь та широке використання невоєнних засобів агресії – пропаганди, агентури тощо.

1 березня 2014 р. Державна Дума Росії дозволила російському Президенту В.Путіну військову агресію проти України. Ще до цього російські війська почали блокувати українські військові підрозділи на території Криму, дороги та інші стратегічно важливі об'єкти. При цьому Путін неодноразово вводив світову спільноту в оману, заявляючи, що російські війська не причетні до подій на півострові, а озброєння і амуніцію нападники «купили у воєнторзі». Лише через рік Путін зізнався, що брехав. 18 березня під час одного з нападів на українську військову частину в Сімферополі було вбито українського військового, ще двоє дістали поранення. Загалом під час атаки на Крим зазнали поранень десятки українських вояків.

Під час російської агресії в Криму нове українське керівництво сподівалося, що Росія зупиниться. Українські військові частини мали вказівку проявляти витримку і утримати зайняті позиції. Безперечно, момент для рішучої збройної відсічі було згаяно.

За часів президентства Януковича Збройні Сили України систематично нищилися, військова служба робилася неprestижною, майно, земля і зброя військових частин продавалися чи розкрадалися. У той же час, дієздатність українських частин на півострові була ослаблена зрадою. Як наслідок, частина українських військових залишилися вірними присязі й вирушили на материкову Україну, чимало військовослужбовців звільнилися, а частина перейшли на службу до окупантів.

16 березня в Криму відбувся незаконний «референдум», за результатами якого було оголошено, що нібито 97% учасників «проголосували» за входження до складу Росії. Це була явна фальсифікація. Більшість із 300 тисяч кримських татар та понад 700 тисяч українців Криму не хотіли приєднання до Росії. Протягом року після окупації понад 20 тисяч кримчан виїхали з Криму до материкової частини України.

2. Посилення сепаратизму на сході України, його підтримка з боку Кремля

Розповідь вчителя

Після анексії у Криму відбулося стрімке згортання громадянських свобод. Насамперед, це стосувалося етнічних українців та кримськотатарської громади. Мирних активістів почали кидати до в'язниці, деяких було викрадено або вбито. Півострів зіткнувся з низкою економічних проблем, оскільки залежить від українських транспорту, енергопостачання, харчів, а також через санкції. Росія постала перед світом як країна-агресор. Генеральна асамблея ООН підтримала територіальну цілісність України та визнала Крим і Севастополь територією України. Через агресію Криму Росія потрапила під санкції з боку США, держав ЄС, Японії, Австралії та інших країн.

Росія мала на меті загарбати стільки території, скільки зможе. Гаслом «Новоросії» та «руського міра», що його підняла російська пропаганда, намагалися виправдати агресію проти українського народу, позбавлення його право на власну державу, культуру, історію. Більша частина земель, які в Росії шовіністи називали «Новоросією», історично належали до Київського князівства та Війська Запорізького, а їхні сучасні мешканці за авторитетними соціологічними опитуваннями у своїй більшості вважають Україну своєю Батьківщиною і не прагнуть відокремлюватися. Розраховуючи, що все піде, як при загарбанні Криму, Путін прорахувався щодо готовності українців захищати рідну землю(Слайд 5).

Питання. Що таке сепаратизм?

Відповідь. Сепаратизм – практика відокремлення, відділення частини території держави з метою створення нової самостійної (суверенної незалежної) держави або входження до складу іншої держави чи набуття статусу найширшої автономії.

Розповідь вчителя

У березні проросійські сепаратисти за підтримки російських спецслужб почали вуличні акції на Донбасі та в деяких інших регіонах під гаслами приєднання до «Митного Союзу», «федералізації» тощо(Слайд 6 – 7).

В Україні знайшлися люди, які стали колаборантами.

Питання 1. Скажіть, хто такі колаборанти?

Питання 2. Коли раніше колабораціоналізм мав місце в історії України?

Відповідь 1. Колаборант – це особа, яка усвідомлено співпрацює із окупаційною громадською чи військовою владою на шкоду власній країні.

Відповідь 2. У різні епохи були люди, іноді й цілі народи, які приєднувалися до агресора. Колабораціоналізм – явище, яке було масовим під час Другої світової війни.

Розповідь вчителя

Як і під час Другої світової війни, знайшлися люди, які стали колаборантами, тобто зрадниками своєї країни, співпрацюючи із загарбниками. Чимало людей накликали біду на свій край, перебуваючи під впливом російської пропаганди. Деякі зраджували свою країну, розраховуючи на більші соціальні виплати у разі окупації Росією. Інші, серед них злочинці та наркомани, сподівалися, що переворот винесе їх нагору і дасть змогу безкарно грабувати та займатися мародерством. Натомість, ядро сепаратистів становили російські агенти.

Завдяки діям правоохоронців, місцевих еліт та громадських активістів російські плани з роздмухування сепаратизму провалилися на Харківщині, Дніпропетровщині, Запоріжжі, Херсонщині, Миколаївщині, Одещині.

Проте, починаючи з березня 2014 р. проросійські бойовики захопили деякі державні установи Донецька, Луганська та інших міст Донбасу. Почався терор і убивства прихильників єдиної України. Сепаратисти проголошували самозвані «республіки», маючи щонайбільше по кілька тисяч прихильників на

вулицях. На Донеччину й Луганщину безперешкодно прибували загони російських диверсантів, оскільки кордон не було перекрито.

У середині квітня загін озброєних російських терористів під керівництвом офіцера російської розвідки захопив м. Слов'янськ та довколишні території. У місті, як і в Донецьку та Луганську, почалися вбивства українських патріотів. Одними з перших терористи закатували студентів та депутата Горлівської міськради за його намір зберегти український прапор над міською радою. Невдовзі терор став масовим.

Проросійські терористи вбили тисячі людей, розграбували безліч державного і приватного майна, тисячі місцевих мешканців зникли безвісти або пройшли через катівні. Натомість у Харкові, завдяки своєчасним і рішучим діям правоохоронців, вдалося швидко впоратися із сепаратистами.

3. Початок антитерористичної операції в Україні

Розповідь вчителя

У відповідь на терор Україна розпочала Антитерористичну операцію (АТО), яка фактично стала Російсько-Українською війною (*Слайд 8*).

Українській армії довелося відновлювати свою боєздатність безпосередньо в ході бойових дій. У середині квітня українські десантники звільнили від ворога аеродром міста Краматорська й гору Карачун, звідки почали визволення краю. Проте, на підмогу терористам почали надходити нові сили з Росії, озброєні танками, бронемашинами, системами протиповітряної оборони та іншим важким озброєнням.

У квітні 2014 р. Росія разом із США, ЄС і Україною підписала в Женеві угоду, за якою бойовики були зобов'язані роззброїтися і звільнити захоплені приміщення в обмін на амністію. Однак, Путін знехтував виконанням цієї угоди.

У травні сепаратисти інсценували незаконні «референдуми» щодо «незалежності» самопроголошених «Луганської народної республіки» (ЛНР) і «Донецької народної республіки» (ДНР). У захоплених містах влаштувалися поодинокі дільниці для голосування, біля яких збиралися черги, аби забезпечити необхідну пропагандистську «картинку» для російських ЗМІ про начебто підтримку сепаратистів місцевим населенням. Бюлетені для «референдумів» були розмножені на ксероксі, що виключало будь-який контроль. Самі сепаратисти змушені були заявляти, що ці референдуми не означають відокремлення від України, оскільки більша частина мешканців Донбасу за всіма соціологічними даними не підтримувала відокремлення від України.

Наприкінці травня «ЛНР» та «ДНР» підписали угоду про утворення «союзу республік «Новоросії». Проте цей вигаданий у Москві мертвонароджений проект не прижився. Адже в історичній пам'яті місцевого населення жодної «Новоросії» не було.

На початку травня 2014 р. в Одесі проросійські бойовики, озброєні автоматами і пістолетами, напали на багаточисельний мирний проукраїнський мітинг, застреливши кількох його учасників. Після цього проросійські

активісти сховалися в міському Будинку профспілок від обурених демонстрантів. Від «коктейлів Молотова» зайнялися вхідні двері, а саму будівлю підпалили зсередини. Унаслідок розстрілів проукраїнських мирних демонстрантів та пожежі, що спалахнула в Будинку профспілок, загинули більше сорока людей.

Українська влада повсякчас демонструвала готовність до політичного врегулювання. Президент України Петро Порошенко неодноразово виступав з мирними пропозиціями, оголошував одностороннє перемир'я. Проте, бойовики продовжували напади, включно з атаками з використанням протиповітряних засобів на українські літаки та вертольоти.

У червні українським військам вдалося завдати низку поразок російським найманцям під Красним Лиманом, Ямполем і Миколаївкою. Російські військові та місцеві колаборанти (зрадники), які раніше обіцяли «перетворити Слов'янськ на Сталінград», утекли. Частину з них, яка пересувалася танками, українці знищили, а частині, що їхали цивільними автомобілями, вдалося добратися до Донецька. Українські війська визволили Слов'янськ та інші міста з мінімальними втратами для цивільної інфраструктури. Одразу у звільнені міста пішла гуманітарна допомога мирному населенню.

Визволені українською армією Слов'янськ, Краматорськ, Маріуполь та інші міста лишилися переважно цілими і неушкодженими, на відміну від загарбаних російськими військами й найманцями (Дебальцеве, Вуглегірськ).

Українські війська дотримувалися наказу при визволенні загарбаних територій максимально уникати жертв серед мирного населення. Натомість проросійські бойовики обстрілювали артилерією та системами залпового вогню українських військових, мирні міста і села Донбасу, що залишилися під контролем українського уряду. Крім того, окремі російські терористи здійснювали обстріли населених пунктів, що перебували під їхнім власним контролем, вочевидь, з метою залякати мирне населення, паралізувати його волю до опору та звинуватити Україну.

Українська армія і добровольчі підрозділи набиралися бойового досвіду. У середині червня від російських терористів було звільнено велике приморське місто Маріуполь. Територія, контрольована терористами, невпинно звужувалася.

Ватажок російських терористів у Слов'янську заявив, що лише під його командуванням були 5,5 тисяч бойовиків, а загалом, за даними самих російських терористів, лише за півроку через їхні формування пройшли понад 35 тисяч російських «добровольців», не рахуючи місцевих колаборантів. Попри це, російські терористи та їхні місцеві наймити продовжували закликати Путіна до відкритого вторгнення в Україну.

Агресія проти України супроводжувалася небачено безсоромною брехнею в російських ЗМІ. Аби збуджувати ненависть до українців, вони повідомляли вигадані історії про «розіп'ятого хлопчика», про «рабів», яких нібито мали давати кожному українському бійцю, про пташок снігурів, яких нібито знищували українські школярі та інші нісенітниці, цинічно

використовували для своїх зйомок хворих дітей, підтасування відеокадрів тощо.

У липні українські війська здійснили спробу відсікти захоплені терористами території від російського кордону, аби припинити надходження з Росії військової техніки та бойовиків. Проте, у зв'язку з масованими обстрілами артилерією та залповими системами з території самої Росії, українські частини змушені були залишити ці спроби.

17 липня проросійські терористи, серед яких, імовірно, були російські військові, з російського комплексу протиповітряної оборони збили над українським Донбасом цивільний малайзійський літак «Боїнг» з майже трьомастами людьми на борту. Ця подія викликала шок у світі та нові санкції проти Росії з боку США, ЄС та їхніх союзників.

На середину серпня 2014 року територія, контрольована терористами, зменшилася втричі. За зізнаннями ватажків бойовиків, їм до поразки лишалися один-два тижні.

4. Вторгнення російських військ на Донбас. Іловайський та Дебальцевський котел

Розповідь вчителя

Путін боявся краху своїх маріонеток, що міг підважити його власні позиції в Росії. Із середини серпня Росія, на додачу до своїх підрозділів в Україні, почала масоване вторгнення у тил українській армії. У Росії лицемірно називали російських військових «отпускниками»: нібито під час відпусток вони приїхали на важкій військовій техніці – з танками, гарматами, зенітними комплексами – воювати проти України. А цю важку зброю, мовляв, вони купили «у воєнторзі» (Слайд 9 – 11). Таким чином, Росія, як сторона-агресор, намагається та може залишатися публічно непричетною до розв'язаного конфлікту. Російсько-українська війна стала гібридною.

Розкриття поняття «гібридна війна»

Розповідь вчителя

Гібридна війна – нове поняття в політичному житті світу. Вперше з'явилося у військових документах США і Великобританії на початку ХХІ століття. Означає підпорядкування певній території за допомогою інформаційних, електронних, кібернетичних операцій, у поєднанні з діями збройних сил, спеціальних служб і інтенсивним економічним тиском.

Гібридна війна поєднує принципово різні типи і способи ведення війни, які скоординовано застосовуються задля досягнення основних цілей. Типовими компонентами гібридної війни є використання методів, що сприяють виникненню та поглибленню в державі, обраній для агресії, внутрішніх конфліктів.

Робота над схемою

Учням пропонується поміркувати і скласти схему типових компонентів гібридної війни.

_____ _____

Висновок після детального аналізу схеми

Таким чином, гібридна війна – це комбінація відкритих і таємних військових дій, провокацій і диверсій у поєднанні з запереченням власної причетності, що значно ускладнює повноцінну відповідь на них.

Орієнтований вигляд схеми компонентів гібридної війни.

Розповідь вчителя

Іловайський котел. Найтрагічнішим епізодом АТО стала трагедія під Іловайськом, який мав стратегічне значення, оскільки знаходиться в 25 км на схід від Донецька, звільнення Іловайська дозволило б силам АТО повністю блокувати терористів в Донецьку. Українські військові увійшли в Іловайськ 18 серпня. Вони змогли взяти під свій контроль більшу частину міста, однак після введення регулярних російських військ 23 – 24 серпня сили АТО 28 серпня опинились в повному оточенні. Розпочались переговори щодо створення гуманітарного коридору для виходу українських військ з міста.

Терористи заявили, що готові випустити бійців з оточення. 30 серпня о 10:00 українські військові організовані колонами почали рух з міста, обидві колони українських військ були розстріляні російською артилерією. За даними Міноборони, під Іловайськом загинуло 108 українських бійців, сотні бійців були поранені та захоплені у полон, де їх піддавали нелюдському поводженню (Слайд 12).

Натомість, на інших ділянках наступ російської армії було відбито. У Маріуполі місцеві мешканці добровільно будували укріплення для українських бійців, які захищали місто.

5 і 19 вересня в Мінську Україна, Росія і ОБСЄ уклали угоди за якими сторони мали припинити вогонь, відвести важку зброю від лінії вогню та передати контроль за українсько-російським кордоном Україні. Після складних переговорів центральна влада України зголосилася надати частинам Донецької і Луганської областей, які станом на 19 вересня 2014 р. опинилися під контролем проросійських сил, широке самоврядування. Однак, і цього разу Росія порушила угоду. Росія ввела на український Донбас тисячі одиниць військової техніки, що дозволило організувати низку атак на кількох напрямках.

Дебальцевський котел. Попри чергову мирну угоду від 12 лютого 2015 р. російські війська атакували український плацдарм біля містечка Дебальцевого. Метою було оточити і взяти в полон українських солдат, аби деморалізувати українське суспільство та викликати внутрішні збурення. Проте, українські підрозділи відступили з Дебальцевого, завдавши бойовикам, за свідченням одного з ватажків сепаратистів, «колосальних втрат», яких вони «ніколи не визнають» (Слайд 13).

Попри мирні угоди Росія через своїх агентів продовжувала терористичні акції та диверсії на території України. Російські агенти підривали залізничні колії, офіси державних установ, волонтерських організацій тощо, а також мирних громадян, безуспішно намагаючись створити атмосферу страху і невпевненості в суспільстві (Слайд 14).

5. Масова підтримка українським народом своєї свободи й незалежності. Волонтерський рух

Розповідь вчителя

Війна тяжко позначилася на долях мільйонів українців. Мало яка держава в сучасній історії пройшла такі випробування. Загинули тисячі цивільних і військових. За оцінками ООН на початок 2015 року кількість переміщених осіб в Україні досягла понад 1 млн. осіб.

Ще в травні 2014 року терористи вперше спробували захопити Донецький аеропорт, але з великими втратами були вибиті українськими бійцями. Вороги, а згодом і українці за незламність назвали вояків з Донецького аеропорту «кіборгами».

Розкриття поняття «кіборг»

«Кіборг» (скорочення від «кібернетичний організм») – це істота, яка не відчуває страху, зайвих емоцій, а просто до кінця виконує те, що потрібно. Мабуть, тому так їх назвали. Це наші найсміливіші хлопці.

Варто зазначити, що Донецький аеропорт мав важливе стратегічне значення, його сепаратисти розглядали як важливий плацдарм для наступу і прикриття російською авіацією. Цілих дев'ять місяців тримали оборону Донецького аеропорту, і лише після того, коли він був вщент зруйнований, його залишили українські бійці. Це сталося в січні 2015 р. Донецький аеропорт став ще одним символом мужності українських воїнів.

Розповідь вчителя

Під час війни відродилися самоповага, кращі героїчні військові традиції українського народу та готовність людей усіляко підтримувати свою країну: особистою збройною участю, волонтерською працею, грошми, майном. Так абоненти трьох найбільших операторів мобільного зв'язку Київстар МТС та Life:) за п'ять днів з початку акції «Підтримай Українську армію» сукупно переказали понад 12,6 млн. грн. На короткий номер «565» надійшло понад 2,5 млн. SMS та дзвінків.

Волонтерський рух для допомоги армії та постраждалим цивільним досяг в Україні небувалих для сучасної Європи розмірів. Навіть діти надсилали захисникам Вітчизни заощаджені чи наколядовані гроші та свої малюнки (*Слайд 15*).

Стійкість і мужність української армії, інших силових структур та підтримка армії з боку українського народу стали основними чинниками, які, поряд із тиском Заходу, змушували Росію йти на «заморожування» агресії.

Всупереч ворожим підступам і пропаганді в Україні зміцнилася національна єдність. У питаннях захисту країни не існувало залежності від мови чи релігії. Попри жертви та економічні проблеми багато людей усвідомили цінність власної держави й армії для захисту життя.

Мужній опір українців змусив розвинуті країни світу нарощувати міжнародний тиск на Росію, унаслідок чого вже за півроку російська економіка увійшла у глибоку кризу. У Європі та світі почалося усвідомлення загрози світовому порядку від російської агресії, важливість міжнародної солідарності з Україною в її боротьбі за незалежність. Українці своєю кров'ю платили за європейські цінності свободи.

Вирішення проблемного завдання

Висновок

Таким чином, війна, яку Росія розпочала проти України, перетворилась для останньої на справжню війну за незалежність. Незважаючи на переважаючий людський та технічний ресурс агресора, захисники України мужньо продовжують захищати незалежність нашої держави. Загроза втрати своєї державності консолідувала українське суспільство, яке, незважаючи на мову спілкування чи регіон проживання, об'єдналось, аби дати відсіч агресору та відстояти своє право на вільне життя (*Слайд 16*).

IV. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Використовуючи допоміжні ресурси (пресу, Інтернет) скласти презентацію російсько-української війни в ХХІ ст.
2. Використовуючи допоміжні ресурси завершити складання таблиці «Основні події російсько-української війни в ХХІ ст.»
3. Спілкуючись зі знайомими, родичами – учасниками АТО, скласти опорний конспект-свідчення учасників бойових дій на сході України.

11 МІСЯЦІВ ВІЙНИ ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ РОСІЇ ПРОТИ МЕДІА В УКРАЇНІ

477

злочинів скоїла Росія проти журналістів та медіа в Україні протягом одинадцяти місяців з початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року.

**ВБИВСТВА
ЖУРНАЛІСТІВ**

8 (43)*

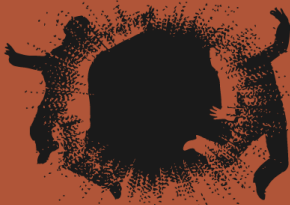
*Усього вбито 43 журналістів та медійників з них 8 загинули під час виконання редакційного завдання.

**21
ЗАХОПЛЕНЬ
АБО ВИКРАДЕНЬ
ЖУРНАЛІСТІВ**

**ЗНИКНЕННЯ
ЖУРНАЛІСТІВ**
14

**17
ЖУРНАЛІСТІВ
ПОРАНЕНО**

**32 ОБСТРІЛІВ
ЖУРНАЛІСТІВ**

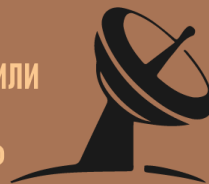
**16 ОБСТРІЛІВ
ТЕЛЕВЕЖ**

**8 ЗАХОПЛЕННЯ ТА
НАПАДИ НА РЕДАКЦІЇ**

**217
МЕДІА ПРИПИНИЛИ
РОБОТУ ЧЕРЕЗ
ВТОРГНЕННЯ РФ**

**25
ВИМКНЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО
МОВЛЕННЯ**

**67
ПЕРЕСЛІДУВАННЯ
ЖУРНАЛІСТІВ, ПОГРОЗИ,
ЗАЛЯКУВАННЯ**

**1 ЮРИДИЧНИЙ
ТИСК**

**42
КІБЕРЗЛОЧИНІВ**

**9 БЛОКУВАНЬ
УКРАЇНСЬКИХ
САЙТІВ ЗМІ**

